

ROTTERDAM IN DEN FRANSCHEN TIJD DOOR MR. F. C. KOCH¹⁾

Die französische Herrschaft hatte im Ganzen nur die Ausbeutung der annektierten Gebiete zu fremden ihrer eignen Wohlfart durchaus nicht dienlichen Zwecken im Auge.
PFINGSTBLÄTTER DES HANSISCHEN GESCHICHTSVEREINS 1913.

HANDEL, BEDRIJF EN VERKEER

DOOR den langdurigen oorlog verkeerden alle takken van welvaart bij de inlijving reeds in kwijnenden toestand. Echter hadden de elkaar opvolgende besturen nog getracht vele verlichtingen aan te brengen. Dit hield nu op en de Nederlanders kregen thans eerst de volle gestrengheid der Fransche wetten en bepalingen te voelen.

Uit het gelukkig geheel bewaarde archief der Kamer van koophandel blijkt wel zeer duidelijk, met welke ontzaglijke moeielijkheden handel en bedrijf in dien tijd te kampen hadden. Dadelijk na de inlijving vergaderde de Kamer van koophandel ten einde overleg te plegen met een commissie uit den handel, hoe men zich onder de tegenwoordige omstandigheden zou hebben te gedragen. Over het algemeen schijnt ook bij handelaren en fabrikanten het denkbeeld bestaan te hebben, dat door de inlijving een verbetering in onzen toestand zou komen door het vrije verkeer met de andere gewesten van het groote Keizerrijk. Deze verwachting is echter beschaamd. De douanelinies, die onze gewesten van de Belgische en Hanseatische departementen en van het Rijnland scheidden, zijn nimmer, ondanks herhaalde toezeggingen dat dit zou geschieden, opgeheven.

De heeren Browne en Jung werden in 1811 belast met het uitbrengen van een voorloopig rapport over den handel. Zij constateerden daarin, dat de welvaart der stad door stremming van den buitenlandschen handel geheel vervallen was, dat de scheepvaart niets meer te beteekenen had, dat de fabrieken bijna alle stil stonden, dat de schepelingen hier ongeveer verdwenen waren, doordat zij allen buitenaf werk gezocht hadden en dat de mindere klasse door gebrek aan

1) Vervolg van Rotterdamsch Jaarboekje 1922, blz. 142 vlg. en 1923 blz. 3 vlg.

werk tot de grootste armoede vervallen was. Als middel om in dien toestand verbetering te brengen bevalen zij vermeerdering van uitvoer en invoer van grondstoffen aan. Zij zouden den Keizer gaarne willen bewijzen, dat men door het stremmen en belemmeren van den handel meer zich zelf dan den vijand benadeelde. Het rapport over de fabrieken werd opgemaakt door de heeren Van Oordt en Mees. Zij kwamen tot het besluit, dat de fabrieken slechts weer tot eenigen bloei konden komen door vrijheid van verkeer en opheffing der douanelinies. Een derde rapport diende nog de heer Nierstrasz in over de moeielijkheden, die het binnenlandsch vervoer door de eischen der douane onder vond. Hij deelde daarin o.a. mede, dat een winkelier, die een pak met verschillende soorten manufacturen te verzenden had, voor ieder dezer soorten een „certificat d'origine" moest hebben, vóór hij een passavant voor het verzenden van het pak kon krijgen. Hij hoopte, dat voortaan de passavants op een schriftelijke verklaring van den afzender afgegeven zouden worden.

Met behulp dezer drie rapporten werd een petitie van den Rotterdamschen handel aan den Keizer opgemaakt. Deze luidde als volgt:

„Le commerce de Rotterdam prend la liberté de s'approcher avec confiance et le plus profond respect au trône auguste de Votre Majesté. Il désire qu'il lui soit permis de présenter à Votre Majesté l'hommage de son dévouement le plus respectueux et de sa fidélité inviolable. Nous ne le dissimulons point, Sire, que la réunion de la Hollande à la grande nation dans les premiers moments nous a consternés, attristés même. Le souverain qui nous gouvernait, nous avait été donné par votre auguste main et l'idée d'être Hollandais nous était chère dès l'enfance! Toutefois nous avons reconnu bientôt dans cette réunion la main de la Providence Divine qui règle dans sa sagesse nos destinées et dès lors nous avons vu dans Votre Majesté notre auguste souverain et notre père bienveillant. Réunis maintenant à la grande famille de la première nation de l'Europe, dont Votre Majesté fait la gloire et le bonheur, nous avons la confiance qu'il nous est permis de croire que Votre

Majesté daignera écouter avec bonté ses nouveaux sujets, ses enfants adoptifs”.

Daarna handelde de petitie over het betalen van het recht tot een bedrag van 50 % der waarde van de koloniale waren in deze departementen, ten einde den prijs daarvan in evenwicht te brengen met dien van dergelijke waren in het overige Frankrijk. De rekwestranten vroegen eene vermindering van dit recht met $\frac{1}{5}$ en wilden tevens, dat de Keizer eenige waren, zooals vischlijm, die uit Rusland, en katoen, dat uit Napels en de Levant kwam, van die rechten zou vrijstellen. Dezelfde gunst vroegen zij ook voor olifantstanden, gommen, verfhout, tabak en rijst. Zij weidden dan uit over de slechte gevolgen dezer rechtenheffing voor den handel en vroegen verder om een „entrepôt fictif” voor de stad Rotterdam, ten einde den handel langs den Rijn en met het Noorden en Oosten in stand te houden, die toch ook den „trésor public” zooveel voordeel aanbracht.

Met vriendelijke woorden aan den Keizer eindigde dan de petitie. Zij werd aan den prefect gezonden, die er een copie van aanvraag voor den Minister van Binnenlandsche Zaken. Toen de maire na het feest voor den doop van den Koning van Rome uit Parijs vertrok, had Zijne Excellentie nog geen tijd kunnen vinden het stuk te lezen. Groote gevolgen heeft deze petitie dan ook niet gehad. Het recht van 50 % op de koloniale waren was, reeds voor het verzenden der petitie, in sommige gevallen op 40 % teruggebracht.

Bij het opmaken van de lijst der kooplieden, die in aanmerking kwamen om te kunnen kiezen en gekozen te worden bij de inrichting der handelsrechtbank en der nieuwe Kamer van koophandel werd een opgave overgelegd van diegenen, die in de 1e klasse van het patent betaalden. Dit waren:

S. P. Labouchère, Firma S. Labouchère en Co.

G. Gibson Jr. en C. Stolker, Firma Gibson en Co.

G. van Schaick.

K. Villnagel, Firma J. van Osy en Zoon.

A. Ferrier, Firma J. Crawford.

A. van Hoboken.

J. F. Barrelet, Firma Grand L'ainé en Co.

Tot diegenen, die in de 2e klasse betaalden, behoorden de volgende personen:

P. M. van der Kun.

I. Twiss en R. Twiss, Firma R. Twiss en Co.

W. van Dam J.Hzn., F. Smeer en C. de Kuyper, Firma Kuyper, Van Dam en Smeer.

C. I. Blankenheym, Firma D. en C. Blankenheym.

J. van der Hoop, Firma J. van der Hoop en Co.

I. M. Certon, Firma P. Fauchey en Zoon.

E. M. en D. M. Ezechiels, Firma Mozes Ezechiels en Zonen.

Firma J. Mertens.

Firma Lénarson en Co.

J. Moll Hzn., Firma Melchers en Moll.

F. Maingay en W. Collings, Firma Collings en Maingay.

J. F. Hoffman, Firma J. F. Hoffman en Zn.

J. Hudig, C. G. Blokhuyzen en C. van der Eb, Firma Hudig, Blokhuyzen en Van der Eb.

F. Browne, Firma F. en R. J. Browne.

P. L. Ellinckhuyzen, Firma Carel Ellinckhuyzen en Zn.

H. G. Janssen, F. en A. Cremer, Firma F. en A. Cremer.

Behalve deze namen kwamen op de lijst der aanzienlijke kooplieden nog voor: P. Baelde, F. Bicker Caarten, N. W. van Charante, C. W. van Dam, Cornelis van Dorp, Gerrit van Gennep, C. P. Gevers, L. Guding, J. P. Havelaar, J. M. Herrewijn, Johannes Hoogewerff, H. van der Hoop, B. de Wit van der Hoop, H. C. van der Houven, Hooyer van Brakel, Isaac Hubert, Edwin de Jong, G. G. Jung, Gillis Kersten van der Kloot, Elize Kolff, Johannes Lambert Hz., I. C. I. Laregnère, E. P. Löhns, James le Marchant, Gregorius Mees, J. N. J. van Mierop, M. M. de Monchy, J. Murray, J. L. Nierstrasz, Gregorius van Oordt, Etienne Perrier, Jan Post, Willem van der Pot, Jacob van der Pot, F. W. Remy, Johan Roos, Is. van Rijckevorsel, Schelle, C. W. Schuller, P. S. Smeer, Pieter Snellen, Cornelis van Stolk, R. Sterrenberg, Willem Suermondt, H. van Tomputte, N. O. Vink, F. van Vollenhoven, C. van Vollenhoven Jansz., P. van der Wallen van Vollenhoven, Pieter Wachter, F. van Zeller en L. van Zwijndrecht.

13. FRANS SMEER. 1766-1831. KOOPMAN TE ROTTERDAM.

Onder hen allen treden F. Smeer en A. van Hoboken het meest op den voorgrond; de eerste onderscheidde zich als lid der Kamer van koophandel door zijn arbeid aan vele memories en rapporten, terwijl de tweede groot succes had met den handel met licentieschepen. De heer Van Hoboken stond bij het Fransche bestuur bekend als een man, op wien men kon vertrouwen.

De heer Smeer had een groot aandeel genomen in het samenstellen van eene belangrijke memorie over de belemmeringen der binnenvaart, waarin duidelijk aangetoond werd, hoe eigenlijk alle handel onder het Fransche stelsel onmogelijk was. Uit die memorie bleek, dat de vaart op de groote rivieren gelijk gesteld werd met „petit cabotage”, zoodat men ieder oogenblik door de douane aangehouden en onderzocht kon worden; zelfs de vaart op Amsterdam langs IJssel en Gouwe werd met die op de groote rivieren gelijk gesteld tot October 1811, toen het gelukte dit veranderd te krijgen. Ook de veerbooten, die van Coolhoek (thans Veerhaven) naar Katendrecht voeren, werden tot in 1812 midden op de Maas door de douane onderzocht, later geschiedde dit aan den wal. De beurtschippers op de plaatsen in den omtrek moesten telkens hun geladen schuiten weer lossen, ten einde eenige geheel onderin liggende goederen te laten plombeeren; daardoor kwam de geheele dienst dezer beurtschippers in wanorde en werden zij op zulke kosten gejaagd, dat zij hun dienst moesten inkrimpen. In de memorie werd o.a. gezegd: „*Het douanesysteem van het groote Rijk, waartoe wij behooren, is minder ingericht op het heffen der rechten als wel om de uitvoering der prohibitive wetten op een voorbeeldeloos efficacieuse wijze te handhaven. Dit douanestelsel zal geen verandering ondergaan, voor 's Keizers oogmerk bereikt is; naarmate de verdenking bij de douaniers van frauduleuse handelingen vermindert, zal het stelsel misschien eenigszins gematigd worden*”. Verder werd er nog op gewezen, hoe de Fransche ambtenaren volstrekt niet gewend waren aan een zoo grooten binnenlandschen handel als hier in de groote steden gedreven werd. Het verkrijgen der passavants voor ieder stuk der lading was ook een groot bezwaar. Men had te veel tijd noodig om zulk

een stuk machtig te worden en de kosten er van waren te hoog, daar zoowel de bureau-ambtenaren als de man van den actieven dienst der douane er iets aan moesten verdienen. Eigenaardig is het, de beschrijving te lezen van hetgeen er noodig was voor een beurtschipper, die buiten zijn arrondissement of naar den mond der rivier moest varen, om te kunnen vertrekken. Hij moest beginnen met aan een ambtenaar van den actieven dienst daarvan kennis te geven en dezen om een préposé verzoeken, die op de inscheping toezicht moest houden. De schipper of commissaris van het veer moest een manifest opmaken van alles wat zich in het schip bevond. Dit stuk moest door den préposé geïseerd worden en daarop moest dan door het bureau der douane een passavant of een acquit à caution (geleibriefje) gegeven worden. Het aantal van aan acquit à caution onderworpen goederen vermeerderde dagelijks; zoodat ten slotte voor alle goederen, die meer dan 5. K.G. wogen of meer dan f 10,— waard waren een acquit à caution noodig was. Voor al de aan dit acquit onderworpen goederen had men bovendien om ze in te laden nog een permis d'embarquement noodig. De kosten voor acquit en permis bedroegen van 14—18 stuivers. De beurtschippers in het arrondissement en de schippers der marktschuiten op Dordrecht moesten ten genoegen van den directeur der douane een borgtocht stellen als zekerheid, dat zij alleen heen en terug zouden varen, zonder andere plaatsen aan te doen.

Frans Smeer ging met den secretaris der Kamer van koophandel, G. van Gennep, naar den directeur der douane ten einde te trachten eenige tegemoetkoming te verkrijgen. Zooals steeds werden zij zeer beleefd ontvangen maar alles bleef, zooals het was, ondanks de door den directeur gegeven verzekering dat hij op eenige punten der memorie favorabel zou beslissen. De enkele reeds eerder aangegeven verbeteringen zijn eerst veel later tot stand gekomen.

15 Juli 1811 hield de oude Kamer van koophandel haar laatste vergadering. In haar plaats kwam thans de „Chambre consultative de commerce”. Tot leden werden door de notabele handelaars in hun vergadering van 18 April gekozen: Frederik Pieter Bicker Caarten, Gerrit van Gennep,

Anthony van Hoboken, Jan Frederik Hoffman, Hendrik Christiaan van der Houven, Isaac Hubert, George Gotlob Jung, Gregorius Mees, Johan Leonard Nierstrasz, Gregorius van Oordt, Frans Smeer, Cornelis van Stolk, Evert Suermond, Cornelis van Vollenhoven Jansz. en Pieter Wachter. De Minister van Binnenlandsche Zaken keurde de benoeming goed en op 19 Juni 1811 werden de heeren door den prefect met de volgende redevoering geïnstalleerd:

„Messieurs! La gloire des armes ne suffit point au héros qui nous gouverne, le titre de conquérant ne satisfait pas sa noble et généreuse ambition, il aspire au titre plus glorieux de restaurateur du commerce et de la prospérité nationale. Comme un autre Henri IV il veut être proclamé le père de ses sujets. Jaloux de connaître les besoins des villes les plus industrieuses de son Empire, Napoléon le Grand a réuni dans chacune d'elles sous la dénomination de Chambre consultative de commerce, les négociants les plus distingués par leurs connaissances et leur délicatesse. C'est à ce titre, Messieurs, que le choix d'un Ministre éclairé vous appelle à porter périodiquement au pied du trône les vœux de vos concitoyens, les vœux de la bonne ville de Rotterdam, de cette ville dont le pavillon jadis flottait avec orgueil sur les deux mers et dont le caducée rivalisant avec le sceptre des plus puissans monarques à porté ses conquêtes dans un autre hémisphère. Vous seconderez les vues du Génie bienfaisant qui préside à nos destinées, vous unirez vos efforts aux siens pour parvenir à l'indépendance continentale et vous partagerez un jour avec lui la gloire d'avoir rendu à votre pays sa première splendeur. Pour moi, Messieurs, qui regarde comme une des plus belles prérogatives de la Préfecture l'honneur de vous présider, je viendrai souvent au milieu de vous chercher les lumières et les connaissances dont j'ai besoin, pour contribuer d'une manière plus efficace au bonheur de la nouvelle patrie que Napoléon le Grand m'a donnée. Vive l'Empereur! Vive Napoléon le Grand et le Bien Aimé!”

Op dezen bombast gaf de heer Bicker Caarten een zeer rustig en waardig antwoord zonder eenige toespeling op den Keizer. Nadat de vergadering was gescheiden, werd

„Mijnheer de Prefect naar het Gemeenelandshuis terug geleid, waar hij wijn deed uitdeelen aan de soldaten der nationale garde, die met geestdrift een toast aan Zijne Majesteit den Keizer en Koning toebachten”.

De prefect en, bij ontstentenis van dezen, de maire fungeerden als voorzitters, terwijl als vice-president en secretaris de heeren Cornelis van Vollenhoven Jansz. en G. van Gennep benoemd werden, die ook in de oude Kamer de functies van president en secretaris bekleed hadden. Aan den secretaris Van Gennep werd later als hulp toegevoegd Nicolaas Jeremias Storm van 's Gravensande. De verhandelingen der Kamer werden voortaan in het Fransch gehouden.

Het eerste werk der Kamer was het opmaken van een voortreffelijke memorie over den staat van handel en bedrijf te Rotterdam, die een duidelijk beeld geeft, hoe het hier gesteld was. De memorie begint met er op te wijzen, dat de Rotterdamsche kooplieden wel verre van bij de pakken neer te zitten zich op den landbouw geworpen hebben. 23 heeren uit Rotterdam met den maire Willem Suermondt aan het hoofd hebben den polder „Louis” (later Wilhelminapolder) op Zuid-Beveland ingepolderd en uitgemaalend, die binnenkort 4000 morgen vruchtbaar land zou opleveren. Dan wordt er verder gesproken over het groote belang der Rotterdamsche kooplieden bij de plantages in Demerary en Suriname. Deze plantages zijn genoodzaakt hun producten naar Engeland te zenden, waar zij slechts tegen zeer lage prijzen verkocht kunnen worden. Door geldgebrek zullen deze plantages dan ook wel alle te gronde moeten gaan. Daarna gaat de memorie over tot den Rijnhandel. Men hoopt op verbetering daarin door de vereeniging met het Keizerrijk, en spreekt tevens de hoop uit, dat ook Rotterdam deel zal krijgen aan het transito-verkeer langs den Rijn naar Duitschland en Zwitserland, dat thans alleen aan Amsterdam toegestaan is. Ook van den handel in wijn en dien in meekrap en vlas verwacht men door de inlijving veel goeds. Meekrap en vlas werden hier namelijk in grooter hoeveelheden aangevoerd dan voor het verbruik noodig was; men hoopt nu, dat de uitvoer van dit meerdere toegestaan zal worden.

Vervolgens komt men tot de fabrieken. Eerst wordt er op gewezen, dat er zonder algemeenen vrede geen kans op verbetering in den gang van zaken is en dan gaat de memorie over tot de beschrijving der verschillende fabrieken. Vóór de „tegenwoordige omstandigheden” waren er te Rotterdam 130 fabrieken, die aan 4900–6500 werklieden werk gaven. Vóór 1795 waren er vier touwslagerijen, thans zijn er nog slechts drie. Zij verwerken inlandschen hennep. Zij werken slechts met 30 tot 35 man tegen vroeger met 60 tot 70. Om deze fabrieken te hulp te komen, moet er vrede zijn, of zij moeten orders van het Gouvernement krijgen. Behalve de werf der Oost-Indische Compagnie en de rijkswerf waren er 7 particuliere werven, die 5 tot 7 schepen 's jaars bouwden en tusschen 6 en 700 werklieden bezig hielden. Ook deze werven kunnen alleen door den vrede weer tot bloei geraken. Behalve deze zijn er nog vier werven, die schepen voor de binnenvaart bouwen.

Vroeger waren er 50 tabaksfabrieken, waarvan 12 carottenfabrieken. Zij gaven 3500 werklieden werk. De carottenfabrieken staan stil ten deele ook door het sluiten van den linkeroever van den Rijn en den Elzas voor hare producten. Thans geven deze fabrieken slechts aan 200 man werk. De carottenfabrieken kunnen de inlandsche tabak niet gebruiken. Deze is wel geschikt tot rooktabak. Behalve deze fabrieken zijn er nog 6 molens om tabak in poeder te bereiden.

Van de vroeger bestaande 30 suikerraffinaderijen zijn er thans nog 14 over. Iedere fabriek gebruikte vroeger 25 werklieden, waaronder 3 of 4 vrouwen.

Vroeger waren er 12 brouwerijen, thans slechts 6, die 115 tot 120 werklieden aan het werk houden. Zij kwijnen door de hooge belasting op de steenkolen en de duurte der granen. In plaats van 24 mouterijen zijn er thans nog maar 11, die ongeveer 35 werklieden bezighouden.

Er zijn 25 jeneverfabrieken, die 90 tot 100 werklieden gebruiken, als zij in werking zijn. Door de vereeniging met het Keizerrijk hoopt men, dat deze fabrieken meer te doen zullen krijgen. Vroeger waren er 12 en meer fabrieken van fijne likeuren, thans zijn er nog maar 6. Zij maakten curaçao, anisette, perzikbrandewijn, enz. Iedere fabriek had 3 of 4

werklieden. In plaats van 12 waren er nog maar 9 fabrieken van bierazijn; zij onderhielden 100 werklieden. Thans staan bijna alle stil, doordat de loodwit en loodzout-fabrieken geen azijn meer afnemen.

In plaats van vroeger 4 zijn er nu nog maar 2 lakmoes-fabrieken. Vroeger hadden zij 50 werklieden in dienst, thans nog slechts 12. De 14 houtzaagmolens leiden slechts een kwijnend bestaan, ook voor deze verwacht men veel van de inlijving. Van 2 runmolens is er nog maar één over, terwijl de beide mosterdfabrieken nog in werking zijn.

Het aantal leertouwerijen bedraagt 22 en dat der zeem-touwerijen 4. Zij houden thans nog maar 120 tot 130 werklieden bezig. Ook voor deze fabrieken zou vrije gemeenschap met de rest van het Keizerrijk de redding kunnen worden. Er bestaat nog steeds een fabriek van schrijnwerkerslijm, die van vischlijm was reeds opgeheven. Men had de beide koperpletterijen om de lage loonen naar Apeldoorn verplaatst. Slechts die, welke koper aan de marine levert, werkt nog. De drie fabrieken van lood in den vorm van platen en pijpen en de vier fabrieken van lood in den vorm van hagel verkeereren in nood door de duurte der grondstof. Zij houden nog slechts 20 werklieden bezig.

De 16 loodwitfabrieken houden ieder in plaats van 12 zooals vroeger nog slechts 6 of 7 werklieden bezig. De twee zoutmakerijen, die vroeger gedurende 9 maanden van het jaar 30 werklieden werk verschaften, staan nu stil door den hoogen prijs van het zeezout. Ook de eenige glasblazerij te Rotterdam heeft reeds een deel van haar personeel moeten ontslaan. Van de zeven glasblazerijen, die er vroeger in Holland waren, zijn er nog maar vijf over en van deze werken er nog slechts drie. De drie cementmolens en de eenige pleisterfabriek gaan ook al zeer slecht, evenzoo de kruitfabriek aan de Heul.

De in den omtrek van Rotterdam bestaande 5 chemische verffabrieken werken nog maar met 12 tot 15 werklieden. De twee laken-, één linnen- en vier kousenweverijen verkeereren al sinds jaren in verval door de duurte van de indigo. Alle fabrieken te zamen houden thans nog slechts 1300 werklieden bezig.

Ook over de scheepvaart geeft de memorie eenige cijfers. In 1778 kwamen er 1384, in 1779 1381 en in 1780 1612 schepen de Maas binnen behalve de visschersvaartuigen. Na den Amerikaanschen oorlog was de statistiek als volgt:

in 1783	1512	schepen;	in 1788	1511	schepen.
„ 1784	1551	„ ;	„ 1789	1758	„
„ 1785	1728	„ ;	„ 1790	1671	„
„ 1786	1529	„ ;	„ 1791	1702	„
„ 1787	1582	„ ;	„ 1792	1935	„

In het vredejaar 1802 kwamen 1786 schepen de Maas binnen. Onder dit getal waren ook begrepen de schepen naar Schiedam en Dordrecht en eveneens de ongeveer 100 pakketbooten van Harwich; echter niet de kleinere en die uit België en Zeeland over de Schelde en van Hamburg en Bremen over de Wadden kwamen. De Rotterdamsche reeders bezaten ongeveer 100 schepen en daar de werven per jaar 5 of 7 schepen bouwden, werd de geheele Rotterdamsche koopvaardijvloot in 15 jaren vernieuwd. De nieuwe schepen werden bij voorkeur gebruikt om zout te halen, daar dit een goeden invloed op de schepen had. Er waren te Rotterdam, Brielle en Delfshaven vele zout-raffinaderijen, die het zout bewerkten, dat Vlaardingen en Maassluis voor hun vischvangst noodig hadden. Van de 7000 last zout, die Holland in één jaar gebruikte, kwam de helft de Maas binnen. Dit zout kwam uit Frankrijk, Spanje en Portugal. Het zout van Lissabon werd voor de haring, dat van St. Ubes voor de zoutevisch, het Spaansche voor rund- en varkensvleesch en Leidsche kaas en het Fransche voor de huishouding gebruikt.

Aan het slot der memorie worden de wenschen van den Rotterdamschen handel opgesomd. Men wenscht vrije gemeenschap met het geheele rijk en vooral met de Departementen der monden van de Schelde en van den Rijn, vrijstelling voor de binnenvaart van alle douaneformaliteiten, waaraan men te Rotterdam onderworpen was, omdat de stad beschouwd werd binnen den drie mijls afstand van de kust te liggen, verder vrijheid voor de wijnhandelaars om hun wijnen ook in eigen pakhuis en niet uitsluitend in entrepôt te mogen houden, aanwijzing ook van

Rotterdam voor den transitohandel langs den Rijn en tot slot een werkelijk en fictief entrepôt zooals Antwerpen dit bezat. Schuchter wordt dan nog den Keizer verzocht, de tabaksregie in deze gewesten niet te willen invoeren en heelemaal aan het einde der memorie komt nog een verzoek om steun voor de Brielsche en Goeresche loodsen, die niets meer te doen hebben.

Deze memorie had een beter lot dan die van de oude Kamer van koophandel. In de vergadering van 5 Augustus 1811 kon de prefect mededeelen, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken hem de ontvangst der memorie bericht had. Zij zou met zorg onderzocht worden, daar Zijne Excellentie ze van veel belang achtte. Doch slechts voor zoover den transito-handel langs den Rijn en het vrij en fictief entrepôt betrof, werden de wenschen van den Rotterdam-schen handel vervuld.

Uit verscheiden rapporten blijkt duidelijk, welke moeilijkheden de Rijnvaart ondervond. In 1812 was er nog maar één Rijnloods beschikbaar en ook deze persoon werd nog opgeroepen voor de maritieme conscriptie. Na veel geschrijf en het zenden van een paar verzoekschriften, die in Parijs van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken naar dat van Marine en vice-versa eenige reizen te maken hadden, bleef deze man voor de Rijnvaart behouden. Het grootste bezwaar was de douanelinie, die de schippers in de noodzakelijkheid bracht te Rees of te Wezel hun schepen te ontladen. De havens dezer plaatsen waren geheel onvoldoende. Er was geen ruimte om de lading beschut voor weer en wind op te slaan. Te Wezel werd bovendien de eenige kraan bijna steeds door de militaire overheid gebruikt, daar Wezel vesting van den eersten rang was. Hopende daarmede aan dit onderzoek te ontkomen, vroeg men thans aan om twee douaniers op de schepen te laten medereizen. Tijdelijk hielp dit wel. De Rijnschippers vormden een vast corps. Dit was tot meerdere veiligheid der scheepvaart ingesteld ten einde onbevoegden te weren. De groote Rijnschepen laadden van 160-480 ton; zij waren 70 tot 130 voet lang en 14 tot 23 voet breed, hadden 5 tot 9 man bemanning behalve den schipper en werden samouzeusen of bunderschepen ge-

noemd. Zij kostten tot 60000 frs. en werden te Ruhrort in het groothertogdom Berg gebouwd. De andere vaartuigen als pleyten, gaffelaars, damloopers, kraken, poonen enz. werden te Rotterdam, Dordrecht en in de omstreken dier steden gebouwd. Zij kostten tot 30000 frs. en hadden 1 tot 3 man bemanning behalve den schipper. De groote schepen duurden van 30 tot 40, de kleinere van 30 tot 50 jaar.

Wegens den kwijnenden toestand van handel en bedrijf trachtten vele personen werk te vinden door op te treden als bestellers (facteurs) bij de douane. Deze bezorgden de tallooze paperassen, die men voor elke verzending noodig had. Toen er langzamerhand veel te veel van deze heeren kwamen en de handel door hen geweldig afgezet werd, gelukte het de Kamer van koophandel in overleg met den directeur der douane een vast aantal bestellers benoemd te krijgen, die voor een op de Beurs aan te plakken tarief hun diensten konden verleenen. Dit bracht wel eenige verbetering aan.

De Rotterdamsche tabakshandelaren poogden ook nog door een aparte memorie de invoering der tabaksregie ongedaan te maken; natuurlijk zonder succes. Zij wezen in dit stuk er op, dat in Nederland tabak een exportartikel was. In den tijd der vrije scheepvaart kwamen er in Holland jaarlijks 25 millioen pond tabak uit Amerika en 1.400.000 pond fijne tabak uit West-Indië binnen. In 1791 kwamen er zelfs 30 millioen pond tabak te Rotterdam binnen, terwijl de inlandsche tabaksteelt ook nog 20 millioen pond opbracht. $\frac{7}{8}$ der ingevoerde tabak werd dan ook weer uitgevoerd. Onder de tabakshandelaars kwamen voor J. L. van Ewijck Czn., Cornelis Kolff en Zonen, J. en A. C. van Rossem, Van Rossem, Schadee en Van Vollenhoven en J. van Nelle. De tabakshandel werd door de régie vernietigd. Er bleven slechts enkele tabakshandelaars over, die als „débitants des tabacs des manufactures imperiales” met een adelaar met tweekantig opschrift boven hun deur hun zaken verder konden drijven. De voornaamste der Rotterdamsche „débitants” was Van Rossem op de Groote Markt.

Bij het bezoek van den Keizer hielden de leden der Chambre, Van der Houven, Hubert, Jung, Smeer en Wach-

ter een bespreking met den intendant de l'intérieur, d'Alphonse, den prefect en den onderprefect. Zij bereikten, dat de vaart op Amsterdam niet meer als „petit cabotage” beschouwd zou worden. Echter bleef de vaart op de groote rivieren tot Gorcum „cabotage d'intérieur” en bijgevolg onderworpen aan alle douaneformaliteiten. Verder werd nog aan de zoutraffinaderijen toegestaan van 1 Januari 1812 af ruw zout zonder recht in te voeren, terwijl Rotterdam evenals Amsterdam een zoutentrepôt kreeg.

De handel in graan werd ook zeer belemmerd door uitvoerverboden soms zelfs op afzonderlijke eilanden, zooals o.a. in het najaar 1811 op Flakkee. Daardoor ontstond te Rotterdam een oogenblik gebrek aan graan. De uitvoer uit de Departementen der monden van den Rijn en van de Schelde werd afwisselend verboden en toegestaan. Over het algemeen was het systeem van het Fransche ministerie van handel, den uitvoer in de richting Noord-Zuid toe te staan. Voor uitvoer in de tegenovergestelde richting werd slechts bij uitzondering verlof gegeven. De Fransche autoriteiten, o.a. ook De Marivault, trachtten invloed uit te oefenen op het verloop van den graanhandel en de graanprijzen door de distilleerderijen en brouwerijen gedeeltelijk stop te zetten. Dit leidde tot groot krakeel onder de verschillende ambtenaren, waarbij De Marivault en De Stassart zich weer bijzonder onderscheidden. Bepaald gebrek aan levensmiddelen schijnt er in den Franschen tijd niet geweest te zijn; wel waren telkens verschillende soorten levensmiddelen schaarsch, o.a. rijst, die uit Italië aangevoerd moest worden. De Kamer trachtte herhaaldelijk voor den aanvoer van dit artikel van de douane faciliteiten te verkrijgen.

Na het hernemen van Hamburg door de Franschen werden de zich daar bevindende koloniale waren in beslag genomen, ook wanneer zij aan handelaars in deze departementen toebehoorden. Het mocht de Chambre de commerce, wier hulp dadelijk was ingeroepen, niet gelukken deze kooplieden weer aan hun eigendom te helpen. Voor het geval zij nog verdere stappen wilden doen, moesten zij zich tot maarschalk Davoust wenden. Van den afloop dier zaak blijkt verder niets.

Bij de inrichting der handelsrechtbank moest De Marivault aan den directeur-generaal der douane Collin de Sussy opgave doen omtrent de verschillende handelaars en handelshuizen. Over het huis Mannekers Beyers en Steur te Maas-luis oordeelde hij, dat de heeren per se niet op de lijst der kiezers voor de rechtbank mochten voorkomen, daar zij de brutaalste smokkelaars van Holland waren. C. de Kuyper, C. W. van Dam en F. Smeer worden genoemd als zich te belasten met de belangen van alle smokkelaars; ook Hoogendijk en Van der Willigen te Vlaardingen en J. Kruyff en Jean Nolet stonden als smokkelaars te boek. Als men intusschen alle smokkelaars uitgesloten had, zouden er, naar het schijnt, niet genoeg kiezers voor de handelsrechtbank op de lijst gekomen zijn. Zoo kwam het, dat De Marivault aan De Stassart moest schrijven: „J'y vois surtout avec chagrin des noms peu honorables, ceux des principaux frondeurs de l'arrondissement et de ceux même qui doivent leur fortune à l'emploi de moyens qu'aucun Gouvernement, quelque soit son système, ne peut approuver”. Als antwoord ontving hij een schrijven van De Stassart met de mededeeling, dat de op de lijst geplaatste heeren, waaronder zelfs Engelschen als Twiss en Ferrier waren, voor het meerendeel „d'une véritable considération” waren. Het mocht De Marivault niet gelukken de lijst veranderd te krijgen.

SCHEEPVAART EN LICENTIES

Welk een fnuikenden invloed de inlijving had op het geringe overschot onzer oude scheepvaart, blijkt duidelijk uit de opgave der gedurende de jaren 1810 en 1811 binnengekomen en uitgevaren schepen. In het Gat van Brielle kwamen in 1810 binnen 78 en voeren uit 66 schepen. In 1811 waren deze cijfers 10 en 2. Voor het Gat van Hellevoetsluis waren de cijfers in 1810: 39 binnengekomen en 60 uitgevaren schepen, terwijl er in 1811 slechts vier schepen binnenkwamen en drie uitvoeren.

Na de inlijving werd er dadelijk afgekondigd, dat alle Nederlandsche schepen vóór alles gefranchiseerd moesten

worden. Een keizerlijk decreet van 18 October 1810 stelde vast, op welke wijze dit geschieden moest. Tot de „gunst” der francisatie werden toegelaten:

I. alle vaartuigen in Frankrijk of de Fransche koloniën gebouwd, II. alle op den vijand genomen en goeden prijs verklaarde vaartuigen, III. alle vaartuigen verbeurd verklaard wegens overtreding der wet, IV. zoodanige vreemde schepen, die aan de kust van Frankrijk gestrand en aan Franschen verkocht waren en van welke de herstellingskosten het viervoudige van den koopprijs bedroegen.

Alle vaartuigen zonder onderscheid van soort, of zij de zee, de vloed, de rivieren of de binnenlandsche zeeën bevoeren, moesten gefranchiseerd worden. Voor de reeders en eigenaars was het van het grootste belang deze formaliteiten niet te verzuimen, daar geen vaartuigen meer de havens zouden mogen verlaten dan nadat gebleken was, dat zij gefranchiseerd waren of nadat er borgtocht gesteld was, dat zij zoo spoedig mogelijk aan de wet zouden voldoen.

Om een vaartuig te doen franchiseeren moesten de eigenaars zich naar een vrederechter begeven om aldaar een verklaring af te leggen voorgeschreven bij art. 13 der wet van den 27sten vendémiaire Jaar II, welke verklaring hierin bestond: bevestigen, dat men alleen eigenaar was, dat niemand anders op het vaartuig eenig recht of aanspraak kon laten gelden of er belang bij had; dat men Franschman was, onderworpen aan de Fransche wetten en dat geen vreemdeling rechtstreeks of zijdelings bij het vaartuig belang had. Van deze verklaring gaf de vrederechter een akte af, welke bij de douane, tegelijk met alle „tytels”, die den eigendom en den oorsprong der vaartuigen staafden en een getuigschrift van den scheepsijker, vermeldende de soort, den inhoud en de grootte van het vaartuig, overgelegd moesten worden. Tevens moest de eigenaar verklaren, dat hij zich onderwierp aan de boeten bij art. 11 en 16 van bovengenoemde wet bepaald.

Alle vaartuigen onder de dertig ton, alle schepen, schuiten, lichters, booten, en sloepen voor de kleine kustvaart, de vischvangst of de binnenlandsche vaart op de rivieren dienende, moesten gemerkt zijn met een nummer, den naam van den

eigenaar en dien der haven, waartoe zij behoorden.

Voor de schepen van dertig ton en meer gold de bepaling, dat men op den achterstevan met witte letters van vier duim hoog op zwarten grond den naam van het schip met dien der haven waar het thuis behoorde moest aanbrengen. Op straf van een boete van 3000 frs. was het verboden deze namen uit te wisschen, te bedekken of te veranderen.

Wanneer men al deze formaliteiten, welke overigens „aan geen regt hoegenaamd” onderworpen waren, vervuld had, werd de acte van francisatie door de douane afgegeven. Voor deze acte moest betaald worden en wel:

voor vaartuigen onder de 100 ton frs. 9.90, voor vaartuigen van 100–200 ton frs. 19,80, voor vaartuigen van 200–300 ton frs. 26.40, en verder 6 frs. voor iedere 100 ton meer.

Dit was het uiterste, wat men betalen moest. Gratificaties behoeften niet gegeven te worden. De eigenaar moest de betaling daarvan weigeren, tenzij er tegelijk een verlofbrief was afgegeven, waarvoor een recht verschuldigd was van 1 franc voor ongedekte vaartuigen, van 3 frs. voor gedekte vaartuigen onder de 30 ton en van 6 frs. voor gedekte vaartuigen boven de 30 ton. Deze verlofbrieven moesten voor iedere reis vernieuwd worden, tenzij zij voor een jaar gegeven waren. Voor de vaartuigen, die de Zuiderzee bevoeren en niet voor de open zee gebouwd waren, moesten de verlofbrieven iedere maand vernieuwd worden.

Bij de aankondiging van hetgeen er noodig was voor de francisatie hunner schepen, herinnerde de directeur der douane er alle reeders, kapiteins en schippers aan, dat de wet op straffe van verbeurdverklaring en boete hun de verplichting oplegde, manifesten van hun lading bij zich te hebben. Zij moesten hun verklaring binnen 24 uur na hun aankomst bij de douane van de haven, waar zij binnen vielen, afleggen en hun francisatiebewijs, verlofbrieven, zeepapieren en manifesten vertoonen. Zij mochten de schepen eerst ontladen, na van de douane een permis om dit te doen verkregen te hebben en dan nog alleen in tegenwoordigheid van ambtenaren der douane en in de haven. Overtredingen dezer bepalingen zouden zeer streng gestraft worden.

Met de francisatie schijnt het niet vlot geloopt te zijn.

Herhaaldelijk werd nog gedurende het jaar 1811 gelegenheid gegeven om schepen, die zich in het buitenland bevonden, te laten franciseeren; zooals bij alles wat het Fransche bestuur betrof, waren ook hier weer twee diensten met hetzelfde toezicht belast. Behalve de aankondigingen van de directie der douane verschenen er ook van den commissaire de marine Pasquet. Deze „verzoekt, eischt ja zelfs verplicht” in Augustus 1811 de kooplieden en reeders van koopvaardij-schepen hun niet gefranciseerde schepen in de havens van dit departement te komen aangeven op de bureaux der maritieme inscriptie te Rotterdam .

Hun verklaring moest inhouden: I. Naam en soort van het schip. II. Grootte of inhoud in tonnen. III. Naam en woonplaats van den hoofdeigenaar. IV. Plaats waar het schip gebouwd was. V. Ligplaats van het schip. VI. Staat waarin het schip of vaartuig zich bevond.

Intusschen blijkt nergens, dat er over de francisatie tusschen douane en marine meeningsverschil ontstaan is.

Na het jaar 1810 was handel met het buitenland slechts nog mogelijk met een keizerlijke licentie. Napoleon had in Juli 1811 daarvoor de steden Amsterdam en Rotterdam aangewezen. Ook kooplieden van andere steden konden dezelfde gunst genieten, maar de schepen moesten uit Amsterdam of Rotterdam in zee gaan. Voor het verkrijgen der licentie moest men eerst aan den onderprefect een soumission zenden, van welk stuk de Chambre de commerce een model kreeg; daarbij moest gevoegd worden een certificaat van maritieme inschrijving, waaruit bleek dat het schip Fransch of gefranciseerd was, dat het niet „en saisie” of „en séquestre” was en dat de „conseil des prises” er niets mede te maken had. Ook moest de tonneninhoud van het schip opgegeven worden en tevens de lijst der scheepsbemanning, waaruit moest blijken, dat de kapitein en drie kwart der scheepsbemanning Franschen waren, zooals de Fransche wet dit eischte. Verder was er nog een certificaat noodig, dat het bestaan van het schip en zijn uitrusting, wanneer het zich in Frankrijk bevond, vaststelde; was het schip in het buitenland, dan moest nog worden opgegeven de haven, waarin het schip zich bevond of vanwaar het schip was uitgevaren,

als het al in zee was. Al deze stukken moesten in duplo gezonden worden. Van den onderprefect gingen zij naar den prefect en van dezen naar den Minister van Binnenlandsche Zaken te Parijs, die over de uitreiking te beslissen had. De duur eener licentie was vastgesteld op zes maanden, te rekenen vanaf den dag der uitreiking van de expeditie voor vertrek. De lading moest voor een derde der waarde uit in Frankrijk gemaakte zijdewaren en voorwerpen van weelde bestaan en voor de rest naar den wil van den verzender uit boter, kaas, klaverzaad, bloemzaad, bloembollen, mosterdzaad, wijnen, cement, steenen en pannen, Hollandsch linnen, stoffen, camelots en polemites, zijdewaren, Hollandsch papier; ook boeken, oude en nieuwe, marondes of messen om suikerriet mede te snijden en verder alle Hollandsche of Fransche fabrieksgoederen en alle bodemproducten, waarvan de uitvoer niet verboden was door de wetgeving der douane of bij speciale decreten en acten.

Deze schepen moesten bij hun terugkomst de haven van vertrek weer binnenvallen; behalve ingeval van „force majeure”. Ingevoerd konden worden scheepstimmerhout, masthout, planken, duighout, matten, pik en teer, kina en medicamenten, zwavel in bussen en bloem van zwavel, leder van Buenos Ayros, lijnzaad, Spaansche piasters, goud en zilver, gemunt of in staven. Echter moest hetgeen ingevoerd werd gelijk in waarde zijn aan hetgeen uitgevoerd werd. De waarde der uitgevoerde artikelen regelde zich naar den prijs der plaats, waarheen uitgevoerd werd, terwijl die der ingevoerde artikelen bepaald werd naar den prijs der vreemde markt, waar de retourlading gekocht was.

Nadat deze bepalingen bekend geworden waren, werd door eenige Rotterdamsche kooplieden aan Napoleon een petitie gezonden. Deze hield het verzoek in, dat de Keizer voor de licenties alle faciliteiten zoude willen geven, voor zooverre die de belangen van zijn rijk niet benadeelden. Het aantal koopvaardijschepen was volgens deze heeren nog vrij groot en hoe meer er gevaren werd, hoe meer zouden de zeelieden zich kunnen oefenen en van hoe grooter nut zouden zij voor de keizerlijke marine kunnen zijn; terwijl het buitenland, dat zodoende de artikelen zou koopen, die hier over-

vloedig waren, zou bijdragen tot de welvaart van kooplieden en reeders. Verder werd den Keizer gevraagd, of hij aan ieder wettelijk gepatenteerd handelshuis een licentie zou willen toekennen. Tot slot bespraken de rekwesstranten de bezwaren aan den uitvoer van zijde en voorwerpen van weelde verbonden. In Engeland was invoer dier waren ook voor doorvoer verboden en dus bleef er niets anders over dan te trachten die waren weer binnen te smokkelen of ze voor de aankomst in Engeland in zee te werpen. Wanneer de Keizer dan ook deze bepaling handhaafde, zou hij zelf de smokkelarij in de hand werken. Deze petitie heeft geenerlei verandering in de bepalingen voor de licenties gebracht.

De bepaling over het verplichte uitvoeren van zijde en weeldeartikelen leidde tot allerlei moeielijkheden. De Marivault deelde in een schrijven aan den minister van politie van 14 April 1812 mee, dat hij had gehoord dat men te Parijs die waren wist te doen taxeerden tot prijzen „hors de toute proportion avec la valeur réelle; par conséquent le but que s'est proposé Sa Majesté n'est point rempli et toute proportion détruite entre la valeur de l'importation et celle des retours”. Om dit bedrog te kunnen constateeren had De Marivault zich de lijst der lading van het licentieschip „de Vriendschap” laten voorleggen en daarop „quatre robes dont deux de tulle et deux de satin” gevonden, waarvan de waarde op 15180 francs aangegeven was. Ook de prijs der in een cassette medegenomen juweelen leek hem veel te hoog. Hij wantrouwde bovendien de reeders van het schip, de heeren Mannekers Beyers en Steur van Maassluis, die vroeger een soort fabriek van valsche papieren en zegels hadden gehouden. Dit schip, dat tegelijk met het vaartuig de „Courrier” van Varkevisser en Dorrepaal te Katwijk in zee ging, nam behalve de reeds genoemde japonnen en juweelen een lading boter en kaas mede, terwijl aan den kapitein ook nog eenige brieven ter bezorging toevertrouwd werden. Ten einde de fraude te constateeren droeg De Marivault den commissaire spécial Eynard op, er goed op te letten, dat de zijde niet teruggebracht werd aan boord van een visschersvaartuig. Meestal toch trachtten de kapiteins der licentieschepen de zijde aan een visscher buiten het gezicht der

kust over te doen; gelukte dit niet, dan gingen zijde en juweelen vóór de aankomst in Engeland overboord. Herhaaldelijk treft men in de nieuwsbladen van dien tijd berichten aan over het vinden van kostbare gewaden door de visschers. Zoo nam zelfs het Rotterdamsch advertentieblaadje op 19 Mei 1812 een bericht uit Fécamp op, dat een visscher daar een kist opgevist had, waarin zich onder meer een prachtig met goud geborduurde mantel en stukken zijde en fluweel alles ter waarde van ongeveer 20000 frs. bevonden. Meer dan eens bleek, dat ambtenaren der douane en militairen medededen aan den verkoop van de door visschers teruggebrachte zijde. In April 1812 kwam de politie er achter, dat te Goeree een groote hoeveelheid zijde opgeslagen was. Voor de eene helft was zij in handen der douaniers en voor de andere in die der kustkanonniers. Een jood van Goeree, Abraham Goudsmit genaamd, en de majoor der kustkanonniers belastten zich met den verkoop. De zijde-waren uit Crefeld waren voor den export met de Fransche gelijkgesteld.

Het schip „de Vriendschap” was ook nog voorzien van een zoogenaamd permis de simulation; dit stuk gaf den kapitein het recht zijn schip te veranderen in een Pruisisch vaartuig, genaamd Ceres, terwijl de Hollandsche kapitein Jan Scheepen veranderde in kapitein Jacob Hans van Stettin; waarvoor dit permis te dienen had is mij niet duidelijk geworden. Het tegelijk met „de Vriendschap” uitgevaren schip „de Courier” had 15 kisten zijde tot een waarde van 210000 frs. meegenomen.

Begin Juni kwam „de Vriendschap” weer uit Engeland terug. Dadelijk nam De Marivault de bemanning in verhoor zonder hierdoor echter veel wijzer te worden. Hij geloofde dan ook, dat de opvarenden onder elkaar overeengekomen waren slechts onbetekenende antwoorden te geven. Onder de bemanning bevonden zich drie vroegere kapiteins, die anders toch zeker door hun bekendheid met Londen wel iets belangwekkends hadden kunnen mededeelen. Het eenige, wat De Marivault met zekerheid te weten kwam, was dat de zijde overboord gegooid was. Bij zulke gelegenheden trachtte De Marivault er steeds achter te komen, hoe het in Engeland

gesteld was; betrouwbaar waren die inlichtingen zeker meestal niet. Natuurlijk leed ook Engeland zeer onder de gevolgen van den oorlog, maar Frankrijk oneindig veel meer.

Wat Napoleon eigenlijk met het geven dezer licenties op het oog had, is niet geheel duidelijk. Volgens Walther Vogel in „Die Hansestädte und die Kontinentalsperre” (Pfungstblätter des Hansischen Geschichtsvereins 1913) wilde hij het baar geld uit Engeland wegtrekken. Het spekken van eigen kas door de te betalen rechten was hem bijzaak.

Zeer zeker heeft Napoleon tegen zijn bedoeling door het toestaan van den uitvoer van levensmiddelen uit de havens van Noord-Duitschland en Nederland de moeielijkheden, waarin Engeland door den gebrekkigen aanvoer van levensmiddelen verkeerde, doen verminderen.

Dat de licentieschepen bij hun reis dikwijls in gevaar verkeerden genomen te worden, bewijst de gevangenneming van een zekeren Hendrik Jan Netscher op 2 Januari 1812 op last van De Marivault. Hij werd in het Dolhuis gezet, dat hij eerst op 1 April d.a.v. weer verliet. Hij had zich schuldig gemaakt aan het verraden van schepen varende met Fransche licenties aan Engelsche kapers; door zijn toedoen waren de schepen de vrouw *Elsina*, de *Ceres* en de *Louisa Wilhelmina* genomen. De commissaris van politie Gaillard werd door De Marivault belast met het doen eener huiszoeking bij Netscher en bij zijn zwager Kolff. Er werd echter niets verdachts gevonden. Later bleek, dat de papieren van Netscher bijtijds verbrand waren. Netscher had een broeder, die substituut van den procureur impérial in den Haag was. De Marivault trachtte dezen te bewegen zijn broeder er toe te brengen, „des déclarations franches” te doen. Netscher bezocht een kroegje, waar veel Engelschen samenkwamen en dat door een zekere dame Jordan, ook een Engelsche, gehouden werd. Deze Engelschen werden thans ook allen ingerekend en in het Dolhuis gezet. De Marivault dacht een goede vangst gedaan te hebben, doch hetgeen hij in de papieren dier Engelschen vond, viel hem geducht tegen. In een brief aan Réal schreef hij, dat alle leden van dit gezelschap „des francs maçons” waren en dat zij vormden „une espèce d’association particulière et secrète qui, dans toute hypothèse, ne

pouvait être tolérée". Intusschen kon De Marivault door het verbranden der correspondentie en andere papieren van Netscher niet veel doen en moest hij zich bepalen tot het van de kust verwijderen van Netscher, die zich te Utrecht vestigde, en tot het onder strenge bewaking stellen van de andere leden der Engelsche societeit.

In een brief van 1 April 1812 aan Hermans, den commissaire spécial te Helvoet, gaf De Marivault duidelijk aan, wat er met de binnenkomende licentieschepen geschieden moest: „Les visites des navires venant de l'étranger qui entrent par les différentes bouches de la Meuse ne doivent point retarder, ni à plus forte raison empêcher leur arrivée à leur véritable destination. Cette observation s'applique surtout aux batimens de licence dont le déchargement doit s'effectuer dans le même port que le chargement, c'est dans ce port que se font les visites définitives et celles aux quelles vous procédez ne peuvent être considérées que comme une mesure de précaution et ont pour principal but d'empêcher qu'il ne soit rien détourné des papiers de bord, des lettres paquets, etc. et que l'équipage ne descende à terre ou que des étrangers communiquent avec lui, c'est pour prévenir tout abus à cet égard, que des préposés de la douane doivent être placés à bord de ces batimens et les accompagner jus-qu'au port de débarquement. Ils n'ont pas d'autre fonctions à remplir jusqu'à ce qu'ils soient arrivés à leur destination réelle. Vous devez vous saisir de tous les papiers (hors ceux qui dans certains cas sont destinés pour la marine) et ne les adresser pour que j'en fasse l'examen et que je puisse les distribuer entre les diverses administrations qui doivent en connaître. Je vous prie également de veiller à ce que les autres dispositions des différentes instructions qui vous ont été transmises par Mr. le Directeur Général de la police et dont il a rappelé les motifs et l'esprit par sa lettre du 13e mars, soient remplies. Ce n'est qu'en y tenant rigoureusement la main que la police parviendra à s'assurer que les intentions de Sa Majesté ne soient pas enfreintes.

Je vous recommande surtout d'empêcher qu'aucun individu faisant partie de l'équipage des batimens entrans ne puisse communiquer, sous quel prétexte que ce soit, avec

des étrangers, ni descendre à terre; je suis positivement informé que des agens des consignatoires parcourent la côte, épient le moment de l'arrivée des navires et cherchent par tous les moyens possibles à donner aux équipages des instructions sur la manière dont ils devront répondre aux questions qui leur seront faites. Surveillez avec soin ces émissaires et prévenez l'exécution de leur dessein.

Pour vous faire mieux connaître combien les visites auxquelles on procède à l'entrée des batimens et avant le déchargement de leurs cargaisons sont insuffisantes, j'ajouterai que l'on a trouvé ici entre les mains d'un des matelots du navire Dauphin plusieurs lettres adressées à Amsterdam et à Vlaardingen, rien ne peut me garantir que d'autres ne soient déjà parvenues à leur destination.

Aussitôt donc qu'un navire arrivera à une des passes de votre arrondissement vous devez prendre les dispositions nécessaires pour éviter que d'autres personnes ne se rendent à son bord que celles qui y sont autorisées par les lois et les réglemens. Si les agens de la douane se présentent avant vous, aucune opération ne peut être faite par eux avant votre arrivée ou celle de votre délégué et vous devez apporter tous vos soins, ainsi que je l'ai déjà exprimé, à ce que l'arrivée du navire à sa destination soit retardée le moins possible.

Je recommande, monsieur, l'exécution de ces instructions à votre zèle; elle doit être classée au nombre de vos principales attributions".

Dat De Marivault in dit schrijven nog eens nauwkeurige voorschriften moest geven, kwam vooral door het afschaffen der commissarissen van politie aan de kust. Gedurende den tijd tusschen het ontslag dezer heeren en het optreden der nieuwe commissaires spéciaux had De Marivault geen enkel middel van bewaking gehad en had hij het insluipen van allerlei misbruiken bij het binnenkomen der licentieschepen niet kunnen beletten. Zelfs na het optreden van Hermans bleef de douane aan haar eenmaal aangenomen wijze van handelen getrouw en hield de voor Rotterdam bestemde schepen soms 8 à 10 dagen te Brielle en Helvoet op. De Marivault kreeg de scheepspapieren benevens alle andere

aan boord zijnde schrifturen door de douane¹⁾. Na het schrijven aan Hermans schijnt de douane zich werkelijk meer naar de politie geschikt te hebben, ofschoon de klachten nooit geheel ophielden.

Het 12 Juni 1812 te Helvoet binnengekomen licentieschip de Louisa Wilhelmina bracht een lading mede, bestaande uit leder, kina, zilver, enz. Het leder alleen werd door De Marivault op een waarde van 500,000 frs. geschat. De heeren Schott en Nolet, die dit schip geëxpédieerd hadden, wisten van den directeur-generaal der douane verlof te verkrijgen om het tegen de letter van het betreffende decreet in te Helvoet te ontladen. De directeur der douane Clerget slaagde er in het verlof te doen intrekken. Door deze poging van Schott en Nolet werd het wantrouwen van De Marivault eerst recht opgewekt, bovendien wist hij nog uit den tijd zijner diplomatieke werkzaamheden in Den Haag, dat Schott, die Pruisisch consul was, zijn handteekening in die qualiteit tegen geld ter beschikking stelde. Het schip werd buitengewoon streng onderzocht en dit onderzoek leidde tot het vinden van een zak met 374 brieven en pakketten. Wat voor gevolgen het vinden dezer stukken gehad heeft, is mij niet bekend; echter komen Schott en Nolet niet meer voor onder degenen, die een licentie kregen.

In Mei 1812 kwam te Helvoet binnen het schip de Goede Hoop, kapitein Kleine, van Londen komende. De commissaire spécial Herman en de directeur der douane ontvingen speciale instructies om het schip zoo spoedig mogelijk naar Rotterdam op te zenden en de bemanning buiten alle gemeenschap met anderen te houden, totdat De Marivault hen ondervraagd had. Het schip behoorde toe aan Bichon en Kievit te Rotterdam. Het was een dier schepen, die, zich in het buitenland bevindende, op grond van de bepalingen der francisatie terugkwamen, ten einde zich te laten franciseeren. De Marivault was er achter gekomen, dat de Goede

1) Hoeveel belang De Marivault aan die papieren hechtte, blijkt wel uit hetgeen hij bij het binnenkomen van het licentieschip „Louisa Wilhelmina” aan Lançon schreef: „Les navires à licence ne doivent pas apporter une seule feuille de papier, meme de blanc, sans qu'elle soit saisie.”

Hoop voor rekening van Hoogstraat en Co. te Dordrecht van Archangel een lading graan naar Londen gebracht had, doordat er al vroeger eenige matrozen, die op dit schip gediend hadden, uit Engeland teruggekomen waren. Dadelijk dwong hij de heeren Hoogstraat en Co. een som van f 20,000 in de kas van den ontvanger van het Departement te storten, ten einde daaruit hun boete te betalen, als hun fraude bewezen werd. Het einde der zaak was, dat het schip verbeurd verklaard werd, daar het vrijwillig levensmiddelen naar den vijand gebracht had; de firma Hoogstraat en Co. werd tot een zware boete veroordeeld.

De licentieschepen de Courrier van Van Hoboken, Varkevisser en Dorrepaal, de Jonge Jacob van den heer Gevers en de Jonge Marie van den heer Van Hoboken waren bij den Briel in plaats van bij Helvoet in zee gegaan. Daardoor had de commissaire spécial Hermans geen laatste onderzoek kunnen doen. Dit hinderde De Marivault bijzonder, daar hij den neef van Van Hoboken, Cornelis Wieraat, die zich op de rol der equipage had laten inschrijven zonder dat hij zeeman was, het vertrek had willen beletten. Dit geval gaf aanleiding tot een verzoek aan den directeur der douane om geen schip de uiterste posten te laten passeeren, vóór het door de politie onderzocht was.

In Juli 1812 kwamen de Jonge Jacob en de Courrier terug. Het eerste schip bracht 1579 balen koffie, het tweede 3927 balen koffie en 41 vaten ruwe suiker mede. Uit de verhooren der bemanningen vernam De Marivault niet veel nieuws, slechts eenige berichten over den strijd in Rusland en over de bewegingen der Engelsche oorlogsschepen. Aan rechten op de lading dezer schepen ontving het Fransche gouvernement 1.800.000 francs. Hoe dit recht berekend werd, is uit de papieren van de Kamer van koophandel niet op te maken. Uit een brief van den directeur der douane aan de Chambre de commerce blijkt, dat de schatting van de ingevoerde waren bepaald zou worden naar de laatste arresten van den conseil des contentieux, vermeerderd met 15 0/0. Over dit bedrag moest dan 5 0/0 recht betaald worden. Vermoedelijk waren koloniale waren nog aan andere rechten onderworpen; men zou anders voor de waarde van de lading

der schepen tot een som van 26.000.000 francs komen ¹⁾).

Wanneer men meer in- dan uitgevoerd had, kon men een zoogenaamde licence d'équitation krijgen. Het schip voer dan met een lading uit maar moest in ballast terugkeeren. Voor zijn schip de Courrier kreeg Van Hoboken zulk een licentie. Met dit schip wilde hij zijn neef Cornelis Wieraat, die aan de conscriptie voldaan had, naar Engeland zenden, ten einde regelingen te treffen over de schepen, die hij nog in Engeland had en die hij met rijst geladen naar Holland terug wilde laten komen. Het Engelsche gouvernement liet echter, toen de schepen al geladen waren en gereed lagen om uit te varen, den uitvoer der rijst verbieden en de lading weer lossen. Het paspoort voor Wieraat kwam trouwens zoo laat, dat hij niet meer met de Courrier doch eerst met het volgende licentieschip de Jonge Antonie kon gaan.

De reis van de Courrier eindigde slecht, want 10 Februari 1813 berichtte De Marivault, dat het schip op de Engelsche kust vergaan was; evenmin ging het voorspoedig met de ongeveer 40 licentieschepen, die naar Noorwegen gegaan waren om stokvisch te halen. Niet minder dan 28 daarvan werden door de Engelschen genomen. Twee van die schepen waren te Embden en twee in het Vlie binnengevallen, terwijl er twee te Maassluis verwacht werden, die aan de firma Mannekers Beyers en Steur toebehoorden en waarvan De Marivault vermoedde, dat zij een Engelsche licentie hadden.

Bij het binnenkomen van het licentieschip de Jonge Antonie en het vaartuig de Frederik, dat niet in het bezit eener licentie was, hield de douane beide vaartuigen gedurende eenige dagen op de geheel open en gevaarlijke reede van Goeree vast en wilde het laatste schip zelfs niet naar Rotterdam laten gaan. Deze schepen hadden een lading van zoogenaamde gedroogde rogge aan boord, die alleen maar geschikt was om in de distilleerderijen gebruikt te worden. (Andere graansoorten dan deze lieten de Engelschen niet uitvoeren en ook deze nog alleen met vele moeielijkheden). Met dit schip kwam ook mee de bemanning van de Cour-

1) Voor de koffie werd in Engeland 12 stuivers per pond betaald, terwijl de prijs hier 6 frs. per pond was.

rier. Het verhoor der bemanning leverde niets op, terwijl de medegebrachte couranten, de Morning Chronicle van 15 Januari tot 8 Februari 1813, naar den directeur-generaal van politie opgezonden werden. Om onbekende reden werd op het schip de Jonge Antonie beslag gelegd. Met hulp van De Marivault wist Van Hoboken zijn supercarga Wieraat naar Parijs te zenden, wien het gelukte het beslag te doen opheffen. Zooals reeds eerder is gezegd, was De Marivault Van Hoboken zeer wel gezind. Hij schreef dan ook aan den minister van politie naar aanleiding van dit geval, dat het Gouvernement met betrekking tot de operaties van den heer Van Hoboken niets te vreezen had, terwijl hij in een schrijven aan den directeur-generaal te Amsterdam van Van Hoboken getuigde: „ce dernier a un caractère très loyal et je le crois incapable d'abuser des faveurs qu'il obtient du Gouvernement.”

Einde Februari 1813 gingen de Jonge Antonie en de Jonge Jacob weer in zee, ditmaal voor rekening der heeren Browne en Zoon en Gevers. De bemanning van het eerste schip had de reeder Varkevisser van Katwijk bezorgd. Zij bestond geheel uit oude schippers van de firma Varkevisser en Dorrepaal. Met de Jonge Antonie vertrok ook weer de bekende Wieraat naar Engeland, terwijl er verder eenige dames, o.a. mevrouw Labouchère uit Amsterdam, aan boord waren. Bij zijn terugkeer in April 1813 moest dit vaartuig te Zierikzee binnenloopen, vanwaar het onder bewaking van een detachement douaniers naar Rotterdam gebracht werd. Uit de medegebrachte nummers van de Times zag De Marivault, dat in Engeland het gerucht liep, dat het garnizoen van Den Briel in opstand gekomen was.

Groote vreugde verwekte de aankomst van eenige stokvischschepen uit Noorwegen. Het waren er vier, de Louisa Cornelia, de Anna, de drie Zusters en de Gamle Norge. De drie laatste waren Deensche schepen. De Marivault bemerkte tot zijn groot genoegen bij het verhoor der bemanningen, dat de schepen niet in Engeland geweest waren.

De schepen van Van Hoboken, steeds met Wieraat aan boord, bleven met die der andere Rotterdamsche handelshuizen en ook die van eenige Vlaardingsche reeders als

Bouvy, Wisman en Dorsman, Van de Willigen tot de omwenteling steeds de vaart met licenties op Engeland en Noorwegen voortzetten. De schepen brachten behalve koloniale waren ook rijst en graan mede uit Engeland terug; daar de Oostzee thans voor de Engelschen open was, lieten deze nu den uitvoer van voedingsmiddelen toe. Uit Noorwegen werd meestal stokvisch en levertraan aangebracht. De berichten, die De Marivault uit Engeland kreeg, hadden weinig te beteekenen, zij liepen over het verval van handel en nijverheid en over de prijsdaling der koloniale waren.

Over de surveillance der douane aan de riviermonden had De Marivault zich nog dikwijls te beklagen; zoo kon o.a. het schip de Anna Elizabeth van de firma Wisman te Vlaardingen zonder onderzocht te worden door het Gat van Brielle te Vlaardingen binnenvallen. Juist toen De Marivault dacht, dat hij eindelijk den dienst der uitgaande en binnekomende licentieschepen bevredigend geregeld had en zijn commissaire spécial Hermans over de uitstekende inrichting van zijn dienst prees, maakte de omwenteling aan het geheele bedrijf een einde.

De Marivault was ook belast met het geven van inlichtingen over de handelshuizen en personen, die een licentie aanvroegen. Zoo luidde zijn advies over het huis Kuyper, Van Dam en Smeer, dat dit een licentie kon krijgen, ofschoon de firmanten drukke relaties onderhielden met verschillende bekende smokkelaars. De firma Mannekers Beyers en Steur achtte hij geen licentie waard, daar de firmanten hun geheele fortuin aan frauduleuze handelingen te danken hadden. Tegen het verlenen van licenties aan Van Hoboken en Gevers had De Marivault niets in te brengen. Het huis Collings en Maingay kwam voor een licentie in aanmerking, ook al waren beide firmanten Engelschen. Zij hadden in hun gedrag steeds meer omzichtigheid getoond dan anderen. Het huis Van Dorp en Co. te Rotterdam was geïnteresseerd in Fransche kapers en had bij den handel een zeer slechte reputatie; betrekkingen met Engeland had deze firma nooit gehad. De heer Löhnis, die met licentie stokvisch uit Noorwegen wilde aanvoeren, kon, volgens De Marivault, daarmee begunstigd worden, daar hij een goeden naam had,

ook al was hij geen vriend van het Fransche gouvernement. Onder de licentie-aanvragers kwam ook voor een zekere Dirk Pons van Pernis. Deze was landbouwer en reeder ter vischvangst. Hij was anti-Franschgezind. De Marivault vond dit echter geen reden om hem een licentie te weigeren. Op het verzoek van een zekeren Van der Jagt om een licentie voor Jacob van Berkel te Maassluis raadde De Marivault, afwijzend te beschikken, daar op dat schip als kapitein Klinge zou optreden, die vroeger aan het smokkelen van reizigers naar Engeland meegedaan had. Ondanks de verzekering, dat hij zijn vroegere daden zou doen vergeten door „des services réels”, had Klinge toch weer gesmokkeld. Eerst nadat hij een anderen kapitein aangesteld had, kon Van Berkel zijn licentie krijgen. Het huis Burgerhout kon evenals Christiaan Cornelder, die kantoorbediende bij Kuypers, Van Dam en Smeer geweest was, een licentie krijgen. Christiaan Cornelder was geassocieerd met zijn broeder Frans, die in 1811 in het geheim uit Engeland teruggekomen was met een zekeren Knoll. Een andere aanvrager Jansen kreeg geen licentie, daar hij alleronbeschaamdst gesmokkeld had. De firma Pieter van Es kreeg zonder moeilijkheden een licentie. Het huis Willem de Jager en Co. leende zijn naam, om ook Deutsche firma's aan licenties te helpen. De Marivault wist dit evenwel te beletten. Hij vond, dat het aantal licenties voor den Rotterdamschen handel, dat toch al veel kleiner was dan dat voor den Amsterdamschen, niet verminderd mocht worden. Het huis Lénarsan en Co. had zijn relaties uitsluitend in Spanje en Portugal. Lénarsan heette eigenlijk Onfroy de Gennières. Hij kwam uit Bretagne en was in een der blaadjes van het ministerie van politie er van beschuldigd, deel te hebben genomen aan een oplichting, waarvoor hij zich te Brest te verantwoorden had. Lénarsan kwam zichzelf bij De Marivault aanmelden en deelde mede, dat de zaak nog voor de rechtbank in behandeling was. Hij was geassocieerd met een Duitscher, Mertens genaamd. De Marivault besliste, dat zij alleen dan een licentie konden krijgen, als zij de verzekering gaven die zelf te zullen gebruiken. Ook Troost en Robbezoon te Vlaardingen en De Boer en Co. en Volkman kwamen voor licenties in aanmerking.

Het is curieus om te hooren, hoe alleen al het bericht, dat er 70 licenties aan de verschillende handelssteden van het keizerrijk toegestaan zouden worden, de prijs der koloniale waren sterk deed dalen.

De Marivault werd ook nog dikwijls door personen bezocht, die open brieven met de licentie-schepen wilden medegeven; deze brieven had hij steeds geweigerd. Hij vroeg intusschen toch aan den Minister van politie of hij ze mocht aannemen: 1e. als de brieven voor krijgsgevangenen bestemd waren, 2e. wanneer zij over belangen in de koloniën handelden, 3e. wanneer zij slechts dienden tot het verzenden van volmachten in erfeniszaken, tot verkoop van renten, tot terugbetaling van kapitalen en het terug-eischen van gelden, door de Engelsche regeering of door particulieren verschuldigd. Daar de licentie-schepen later nog al wat brieven medenamen, schijnt de Minister van politie dit toegestaan te hebben.

De passagiers, die met de licentie-schepen naar Engeland of over dat land naar de koloniën wilden reizen, moesten voorzien zijn van zoogenaamde passeports impériaux. Hadden zij een gewoon paspoort voor de koloniën, door de prefecten, directeurs of commissaires généraux de police afgegeven, dan mochten zij niet over Engeland reizen.

VISSCHERIJ

Dadelijk na de inlijving vaardigde maarschalk Oudinot een reglement op de visscherij uit. Het was gedateerd 21 Juli 1810 en onderwierp de vischvangst aan de volgende bepalingen: Ieder visschersvaartuig moest, om in zee te kunnen gaan, voorzien zijn van een permissie vermeldende den naam, het nummer en de gedaante van het vaartuig, de namen, signalementen en woonplaatsen der personen, die de bemanning uitmaakten en den naam van den eigenaar van het schip. Deze permissies werden uitgereikt door de militaire commissie van het arrondissement, waarin de schipper metterwoon gevestigd was. Bij het vertrek moest het vaartuig door de douaniers onderzocht en de permissie gevisceerd worden door den commandant van den militairen post, ge-

vestigd in het dorp of aan de kust, van waar het vaartuig vertrok. Bij vertrek uit een haven of van een reede werd het vaartuig toch ook door de douane onderzocht, echter werd dan de permissie gevisieerd door den commandant van het wachtschip. Om die reden was het verboden het wachtschip zoowel bij het uitzeilen of binnenvallen voorbij te varen; ook moest de permissie nog geverifieerd worden door den officier der douane van den laatsten buitenpost. Mochten de visschersvaartuigen door onvoorziene omstandigheden met den vijand in aanraking gekomen zijn, dan moesten zij bij hun terugkeer daarvan rapport doen aan den commandant van het wachtschip of aan dien van den post, die zich het dichtst bij het landingspunt bevond. Tusschen het nacht- en dag-schot mocht geen visscher in zee steken of aan land komen. Mocht dit laatste toch gebeuren, dan moesten zij den bevelhebber van den naastbijzijnden post daarvan op de hoogte stellen. De vaartuigen mochten niets aan boord hebben dan de voorwerpen en levensmiddelen, die zij voor den tijd, dien zij in zee zouden blijven, noodig hadden. Wat er verder aan boord was, werd verbeurd verklaard. Langer dan tweemaal 24 uur mocht geen vaartuig in zee blijven, tenzij in onvoorziene gevallen. Deze tijd begon te loopen van af het laatste visum op hun permissie. Op vaartuigen, wier schipper en bemanning men niet vertrouwde, werd een Fransch soldaat geplaatst; mocht dezen soldaat iets overkomen, dan werd de visscherij voor het dorp, waar het vaartuig thuis behoorde, verboden en embargo op alle vaartuigen gelegd, terwijl de bevolking van het dorp gestraft werd. Op zoutevisch en haring mocht niet gevischt worden, vóór de hertog van Reggio daarvoor een reglement had samengesteld. Elk vaartuig, dat bij terugkeer zijn bemanning niet weer voltallig medebracht, werd aangehaald. In zulk een geval werd er een procesverbaal gemaakt van al hetgeen er zich aan boord bevond, terwijl de schipper met al zijn papieren en het procesverbaal van post tot post naar het hoofdkwartier gebracht werd. Hetzelfde geschiedde met elk vaartuig, waarop koloniale waren of Engelsche goederen gevonden werden. Die regeling voor de zoutevisch- en haringvangst schijnt nooit gemaakt te zijn. Het reglement op de visscherij van

13 Augustus 1811 liet alles, zooals de maarschalk dit bij zijn besluit bepaald had, behalve dat visschers, die te laat binnenkwamen, den geheelen nacht op het strand werden vastgehouden. Maakten zij zich bij herhaling aan deze overtreding schuldig, dan werd hun straf door De Marivault zelf bepaald. Langer dan tweemaal 24 uur mocht geen vaartuig uitblijven. Voor zoutevisch- en haringvangst stond deze bepaling met een absoluut verbod gelijk. De commissarissen der groote visscherij boden in Juli 1810 aan den Keizer de eerste nieuwe Hollandsche haring aan, waarvoor zij, volgens de Rotterdamsche courant, met het volgende schrijven beloond werden: „Mijne Heeren de Gedeputeerden van de reeders ter haringvangst! Ik heb met genoegen uwen brief van den 20en van Hooimaand gelezen en heb de eerstelingen uwer vangst, in dit jaargetij, mij doen voorleggen. Ik neem de gevoelens aan, die gij mij uitdrukt. Ik ken het belang van uwen arbeid, hetzij, om mijn Rijk van behoorlijken toevoer te voorzien, hetzij, om een aantal onverschrokken zeelieden te vormen, die zich te eeniger tijd mogen toonen de waardige afstammelingen te zijn dier Hollanders, welke, onder Tromp en De Ruyter, de Engelsche zeeën beheerschten; die als uwe voorouders de Indische en Chineesche zeeën bedekken, het Rijk bevoordeelen en de bevrijders der zeeën worden mogen. Gij kunt dus op mijn algeheele bescherming rekenen”.

Door zulke fraaie zinnen is Markies de Caumont la Force in zijn boek over den Architrésorier Lebrun er zeker toe gekomen om het volgende te beweren: „L'Empereur n'eut cependant pas la cruauté d'interdire la pêche, qui était l'unique ressource des habitans des côtes, mais il soumit les pêcheurs à une surveillance minutieuse et leur imposa certaines conditions”.

Het eenige, wat eenige verlichting voor de visschers bij die strenge bepalingen kon aanbrengeu, was de omkoopbaarheid der douane-ambtenaren. Als de visschers aan deze heeren een vaste retributie betaalden, dan werd het onderzoek door hen zeer oppervlakkig en snel verricht. Te Scheveningen en Katwijk bedroeg deze retributie *f* 1 per week en per vaartuig. De Marivault had steeds moeielijk-

heden door de omkoopbaarheid der douane-ambtenaren en gaf zijn commissarissen herhaaldelijk instructies over hetgeen zij moesten doen, als zulke fraude ontdekt werd. Hij wilde dan steeds hebben „une positive déclaration de ces faits, signée par ceux qui ont payé la rétribution”. Ook trachtte hij den directeur der douane, echter zonder succes, er toe te brengen, zijn brigades aan de kust telkens van standplaats te doen verwisselen, ten einde te beletten, dat zij vaste betrekkingen met de visschers aanknoopten. Zijn commissarissen drukte hij op het hart, alles te doen om deze misbruiken tegen te gaan, o.a. schreef hij 22 November 1811 aan den commissaris van politie te Katwijk, Christinat: „Il est indispensable de réprimer de semblables abus et aucune consideration ne doit vous arrêter lorsqu'il s'agit de répondre à la confiance de Sa Majesté”. De standjes over het toezicht op de visschers hielden den geheelen duur der Fransche overheersching niet op en het mocht De Marivault niet gelukken, de aan omkoopbaarheid schuldige douane ambtenaren te doen straffen. Hij wilde deze zaak ook niet voor het gerecht brengen, daar dan het prestige van het Fransche gouvernement benadeeld zou worden, maar ze administratief behandelen. Het is wel eigenaardig, dat de directeur der douane ook van zijn kant tegen de commissarissen van politie te Katwijk en Scheveningen dezelfde beschuldiging uitte.

Zoolang het besluit van maarschalk Oudinot en het reglement op de visscherij van 13 Augustus 1811 van kracht bleven, kan men zeggen, dat de visscherij ongeveer geheel stilstond. De enkele vaartuigjes, die op de vangst van versche visch uitvoeren, konden het gemis der haring- en zoutevischvangst niet goed maken. Vreeselijk was dientengevolge de ellende in de visschersplaatsen, zelfs zoo, dat de werkelooze visschers en hun gezinnen zich met allerlei afval moesten voeden. De Marivault schreef zelfs in een zijner brieven, dat te Vlaardingén de menschen aan de honden „le résidu” der fabrieken betwistten.

In dezen toestand bracht het decreet van 25 April 1812 een geheele verandering. Dit decreet stond het visschen van kabeljauw op de Doggersbank toe aan alle vaartuigen uit den

Maasmond en van de Hollandsche kust, terwijl de haringvangst op de Banken van Yarmouth alleen aan de bewoners der dorpen „Hootdwick” (Noordwijk) en „Cathwick” werd toegestaan. De visschers moesten steeds weer op dezelfde plaats terug komen, van waar zij uitgevaren waren en mochten geen andere haven aandoen. Zij mochten niet langer dan één maand in zee blijven en bij iedere afvaart en aankomst moest de rol der bemanning door de administratie der marine gevisieerd worden. Om te kunnen visschen hadden de visschers een schriftelijk verlof noodig van den zeeprefect. Deze verloven werden alleen afgegeven op een certificaat van den maire der woonplaats van den visscher. De schippers der vaartuigen moesten in die hoedanigheid op het kantoor der maritieme inscriptie ingeschreven zijn en niemand mocht deel der bemanning uitmaken, als hij niet aan de maritieme conscriptie voldaan had. Ieder vaartuig moest een monsterrol in allen vorm hebben. Waren er personen aan boord, die niet op de rol voorkwamen, dan moesten zulke personen gearresteerd en aan de politie overgegeven worden. Ieder vaartuig moest zijn eigen nummer en dat van de „station de pêche”, waartoe het behoorde, op een witte vlag voeren. Zij mochten niet meer levensmiddelen medenemen dan zij voor hun verblijf in zee noodig hadden. Zij mochten geen koopwaren en alleen maar wat moest dienen voor het bestuur der vaartuigen en voor de vischvangst aan boord hebben.

Er werd in iedere „station de pêche” een raad van „prud’hommes pêcheurs” ingesteld; dezen moesten schippers, minstens 40 jaar oud, en bovendien nog „reconnus par leur loyauté et leur fidélité au Gouvernement” zijn. De zeeprefect zou deze mannen, wier aantal in ieder „station de pêche” van het aantal visschersvaartuigen afhing (minimum 2, maximum 6), op een rapport van de administrateurs der maritieme inscriptie benoemen, terwijl de prefect „leur expédiera un ordre de service, lequel sera enrégistré au bureau de l’inscription maritime et à la municipalité du lieu de la station de pêche”. Deze personen waren belast met het nagaan van het gedrag der visschers; zij moesten hun de orders en instructies leeren kennen, waaraan zij moesten

voldoen en verder verschillen tusschen de visschers be- slechten en de administratie der marine van alles in kennis stellen, wat de visscherij zou kunnen benadeelen. Zij moes- ten in handen van den maire der plaats hunner inwoning een eed afleggen, dat zij hun functies getrouw zouden waar- nemen en konden niet ontslagen worden, zoolang zij hun plicht goed waarnamen. Als onderscheidingsteeken droegen zij in het knoopsgat hangende aan een groen lint een zilveren penning van 2 c.m. middellijn met een anker aan de eene en de woorden „prud'hommes pêcheurs” aan de andere zijde. Iederen Zondag na den kerkdienst moesten zij een vergadering houden om de belangen der visscherij te be- spreken. Zij kregen, als zij vijf jaren hun dienst gedaan had- den, een vergoeding van 50 frs. per jaar ten laste van de kas der invaliden van de marine en voor elk jaar, dat zij langer dienst deden, 20 frs. meer. Deze uitkeering hield op, als zij zich schuldig maakten aan „des fautes volontaires, qui exigeraient leur remplacement”.

De schippers der visschersvaartuigen moesten om uit te varen een „visa de départ” hebben, dat zij door een „préposé de l'inscription maritime” of door een der prud'hommes moesten krijgen. Wanneer een vaartuig zonder opzet met den vijand in aanraking gekomen was, moesten de schipper en de schippers der andere vaartuigen, die daar iets van ge- merkt hadden, bij hun terugkeer daarvan op het kantoor der maritieme inscriptie verslag doen. Schipper en beman- ning moesten onder bewaking blijven en mochten met niemand spreken, totdat zij door een administrateur of pré- posé de la marine, den commissaris van politie of den maire der plaats verhoord waren. Mocht een schipper in een andere plaats dan die waarvan hij was uitgevaren moeten binnenvallen, dan moest hij daarvan bij het kantoor der maritieme inschrijving, bij den militairen commandant, den maire of den chef der douane een verklaring afleggen met mededeeling van de redenen, die hem daartoe gedwongen hadden. De visschersvaartuigen konden bij hun afvaart en terugkomst door de préposés der douane onderzocht worden en kwamen zij in de buurt van de pataches (uitleggers) der douane en werden zij door een dier vaartuigen aangeroepen,

dan moesten zij dadelijk gehoorzamen en zich aan het onderzoek onderwerpen. Het decreet stichtte in zoo verre ook weer verwarring door eerst alle toezicht op en het straffen van de visschers aan de administratie der marine op te dragen, maar dit later toch ook aan de militaire overheid, de douane en de politie te doen, „sauve à en prévenir le chef du service maritime”. De marine kon ook verandering brengen in den tijd, dat de visschers in zee mochten blijven en schijnt van deze bevoegdheid nogal eens gebruik gemaakt te hebben. Aan het einde van het decreet werd iedere „agent maritime, militaire, des douanes, de la police, tout prud’homme pêcheur qui se permettrait d’exiger ou de recevoir une rétribution quelconque de la part des pêcheurs” bedreigd met een veroordeeling als „concussionnaire”, terwijl elke schipper, die aan een der bovengenoemde autoriteiten een rétribution volontaire betaald had, zijn recht om te visschen verliezen zou en minstens acht dagen gevangenisstraf zou hebben te ondergaan.

Uit de opmerkingen, die de reeders uit Vlaardingen tegen het einde van het Fransche bestuur aan de Kamer van koophandel te Rotterdam betreffende het decreet van 25 April 1812 inleverden, blijkt wel, dat ook dit decreet nog lang niet voldoende vrijheid gegeven had aan de visscherij. Zoo begonnen de reeders met er op te wijzen, dat men niet alleen zoutevisch kon vangen op de Doggersbank, doch dat ook de vangst bij IJsland buitengewoon voordeelig zou zijn. Verder maakten zij de opmerking, dat de haringvangst op de banken van Yarmouth alléén aan de dorpen Katwijk en Noordwijk toegestaan was, terwijl de hoofdzetel der haringvangst niet daar maar te Vlaardingen en Maassluis gevonden werd. Zij hoopten dus, dat de haringvangst ook aan de vaartuigen uit plaatsen aan de Maas gelegen toegestaan zou worden. Zij wezen er op, dat de haring een trekvisch is, die in Juni bij de Shetlands voorkomt en pas in September bij de banken van Yarmouth verschijnt. De Katwijksche en Noordwijksche visschers, zoo betoogden zij, brengen de haring versch mede om ze tot bokking te rooken, terwijl de visschers van de Maas de haringen kaken en inzouten. Zij zouden het beter achten, als de tijd van uitblijven voor een visschersvaartuig

niet strict op een maand gehandhaafd bleef en als de permissie voor de haringvaart niet uitsluitend tot het najaar beperkt werd. Bovendien vonden zij de scheiding in vaartuigen, die haring of kabeljauw vischten, dwaas, daar alle vaartuigen èn haring èn kabeljauw vischten. Ook klaagden de reeders in hun stuk over de menigte papieren, die men voor ieder schip, klein of groot, moest hebben vóór men in zee kon gaan. Voor de marine moest men voor ieder schipper, matroos of jongen (meestal 10 tot 12 man op ieder vaartuig) een doopcedul, een certificaat, dat men voldaan had aan de maritieme conscriptie en een dito, dat men bij de marine was ingeschreven, kunnen overleggen en behalve dat nog de rol der geheele equipage. Deze papieren gingen eerst naar den commissaris der marine te Rotterdam om daar onderzocht te worden, vervolgens gingen zij naar den zee-prefect te Amsterdam; langs denzelfden weg kwam de gerechtigde weer in het bezit daarvan. De marine deed verder niets anders dan bij het uitvaren de bemanning onderzoeken, terwijl een gendarme deze vergeleek met de monsterrol. Wat de douane betref, moest men een permissie hebben om al hetgeen voor de vangst noodig was in te schepen, een congé en, als er ook zout medegenomen werd, een acquit à caution. Het zout werd in Vlaardingén ingenomen en geplombeerd, daarvoor moest voor iedere ton zout van 150 K.G. 8 stuivers betaald worden. In Den Briel moest dan voor het in zee gaan het zout weer gelost en herwogen worden. Door al deze formaliteiten, zoo verklaarden de reeders, werd dikwijls de gunstige tijd voor de vischvangst gemist, daar ieder seizoen zijn eigen visscherij had. Ook wezen zij nog op de groote moeilijkheden, die de visschers ondervonden bij het verkrijgen van zout. Vroeger gebruikten zij ongeraffineerd zout uit Spanje en Portugal. De kleine voorraad, die daarvan in het land geweest was, was opgebruikt en nu moest men zijn toevlucht nemen tot ongeraffineerd Fransch zout, dat echter door zijn vele vuile bestanddeelen geheel ongeschikt was. Zoo werden de visschers gedwongen zich van geraffineerd zout te bedienen, wat weder met het oog op de rechten op zout allerlei bezwaren medebracht. Ook zouden de reeders gaarne zien, dat de vaartuigen niet terug behoeften te komen

in de haven, vanwaar zij vertrokken waren, daar zij soms in een andere haven een veel betere markt konden vinden.

Bij aankomst moest ieder tonnetje haring door de douane verzegeld worden. Dit bestond in het plaatsen van een lakje op boven- en onderkant van het vaatje; voor ieder dier lakjes moest 10 centimes betaald worden; dit kostte dus per ton haring, die steeds in $\frac{1}{8}$ tonnen verpakt werd, 1.60 frs. Ook het door de douane geëischte stellen van cautiën benevens de uit- en inklaringen, welke alleen door de factours der douane bezorgd konden worden, veroorzaakten de visschers moeiten en kosten.

Uit de mededeelingen van den heer Frans Smeer in de Chambre de commerce gedaan, blijkt dat het College voor de Groote visscherij zich tot den zeeprefect gewend had met een memorie, waarin de grieven der reeders ter vischvangst welsprekend uiteengezet waren, natuurlijk zonder dat daarop eenig bevredigend antwoord ontvangen werd. In haar vergadering van 28 October 1813 kwam de Chambre de commerce tot het besluit om ook nog een memorie over de vischvangst aan de Fransche autoriteiten te zenden; op deze memorie was nog geen antwoord ontvangen, toen de omwenteling aan de visscherij de oude vrijheid teruggaf.

Terwijl vóór het decreet van 25 April 1812 de politie weinig gelegenheid had gehad, om zich met de visscherij te bemoeien, werd dit daarna geheel anders. Zooals niet anders te verwachten was, kwamen de visschers bij het uitoefenen van hun beroep met de Engelschen in aanraking tot groot verdriet van De Marivault, die wel begreep, dat zij van de Engelschen allerlei zouden hooren, wat het Fransche bestuur liever geheim wilde houden.

Reeds 12 Mei 1812 meldde De Marivault aan den Minister van politie, dat de visschers herhaaldelijk contact hadden met de vijandelijke kruisers. Bij hun terugkeer werden zij door de politie-autoriteiten in verhoor genomen. Deze verhooren leverden meestal niets op, doordat de visschers altijd beweerden, door de Engelschen met geweld aangehaald te zijn. De Marivault trachtte soms door gevangenhouding van den schipper of enkele visschers achter de waarheid te komen, maar dit mislukte, daar hij er voor terugschrikte de

toch al zoo anti-Fransche gezindheid der visschers nog erger te maken en hij daarom de gevangenen steeds weer spoedig vrijliet. De antwoorden der visschers bij hun verhooren luiden meestal, dat de Engelschen slechts naar de vischvangst gevraagd hadden en dat zij verder nergens over gesproken hadden. Van een visschersvaartuig van Middelharnis, schipper Abraham van Bree, kwam door het douaneonderzoek bij den terugkeer uit, dat schipper en bemanning met de Engelschen suiker tegen visch geruild hadden; de nieuwe commissaire spécial voor Goeree, Marcandier, had dit onderzoek zoo voortreffelijk geleid, dat schipper en bemanning voor het douanegerecht te Utrecht gebracht en veroordeeld konden worden. De kapitein had nog gezegd, dat de visschers volstrekt niet trachtten de Engelschen te ontwijken en dat zij alleen mededeeling deden, dat zij met de Engelschen in aanraking geweest waren, als de kustwacht dit nog had kunnen zien. Sommige visschers verklaarden, dat zij door de Engelschen genomen en naar Engeland gebracht waren; dit kon intusschen De Marivault niet als waar aannemen; door allerlei kruisverhooren probeerde hij aan deze visschers de bekentenis te ontlokken, dat zij vrijwillig naar Engeland gegaan waren. Om achter de geheimen der visschers te komen, droeg De Marivault aan den commissaire spécial Eynard in Den Haag op eenige spionnen te belasten met het afluisteren der gesprekken, die de visschers onder elkaar hielden.

De visschers hadden gehoopt, dat zij na het decreet van 25 April 1812 slechts aan het toezicht van hun eigen prud'hommes onderworpen zouden zijn en ook De Marivault heeft een tijd lang, blijkens een schrijven aan den minister van politie, waarbij hij vroeg, of hij aan zijn ondergeschikte commissarissen nieuwe instructies moest geven, aan zijn bevoegdheid om zich met de visscherij te bemoeien getwijfeld. Maar reeds den 29en Augustus 1812 kon hij aan Eynard berichten, dat het decreet van 25 April 1812 de surveillance der politie naast die der marine liet bestaan. De Marivault liet, na een bezoek in eigen persoon aan Den Briel en Helvoet gebracht te hebben, waarbij hij constateerde dat „les préposés de la marine ne s'étaient pas fait une juste idée de

leurs obligations", een commissaris van politie op een boot zetten, die met de kanonneerbooten, in het Gat van Goeree bij Den Briel en Helvoet gestationneerd, alle uitgaande en inkomende visschersvaartuigen moest onderzoeken. Volgens De Marivault had dit onderzoek een goeden indruk gemaakt „et a ranimé partout la surveillance". Bij dit onderzoek waren ook eenige onregelmatigheden in den dienst der marine en der douane aan het licht gekomen, waarvan hij dadelijk aan de hoofden dier diensten kennis gaf.

In zijn schrijven aan den minister van politie, van Augustus 1812, over deze zaak liet de commissaris-generaal zich aldus uit: „Ainsi, Monseigneur, notre situation actuelle sous le rapport d'observation de la surveillance des côtes aux embouchures de la Meuse est aussi bonne qu'elle puisse être".

8 Augustus 1812 gaf De Marivault aan Réal op, dat er ongeveer 30 vaartuigen voor de groote visscherij uitgevaren waren. De eigenaars daarvan waren meest bekende smokke-laars. De Engelschen beletten den visschers de kabeljauwvangst en lieten die van haring toe. De Marivault vond in het optreden der Engelschen veel onverklaarbaars. Hij constateerde, dat zij tegen het eene visschersvaartuig als zee-roovers optraden en het andere geheel ongemoeid lieten. Daardoor kwam hij op het denkbeeld, dat de meeste visschers, die ongemolesteerd bleven, in het bezit van Engelsche licenties moesten zijn. Het was hem intusschen niet duidelijk, hoe zij die hadden kunnen verkrijgen. Hij slaagde er niet in zulk een licentie te bemachtigen, maar, zooals hij schreef: „une feuille de papier est si facile à cacher".

De Marivault constateerde, dat de haring, die in Augustus door de visschers aangebracht was, zeer groot van stuk was, zooals die, welke bij de Shetlands voorkwam. De haring kwam eerst ongeveer half September op de banken van Yarmouth. De Engelschen hadden aan vreemde visschers in oorlogstijd nooit het visschen bij de Shetlands toegestaan, tenzij zij een Engelsche licentie hadden en dus waren er slechts twee dingen mogelijk: of de visschers hadden Engelsche licenties of zij gingen naar Engeland om daar de visch te koopen. Dit laatste leek De Marivault het waarschijnlijkst,

daar de aangebrachte haringen geen van alle schubben hadden, in tegenstelling met de gevangen haringen, die aan boord gebleven waren. Hij vroeg den directeur-generaal van politie te Amsterdam machtiging, om de visschers op deze punten te verhooren. In het decreet van 25 April 1812 werden zulke verhooren niet speciaal genoemd. Wat er op deze aanvraag van De Marivault geantwoord is, is niet bekend; wel blijkt uit latere brieven van hem, dat bij de verhooren der teruggekeerde visschers dergelijke vragen gedaan zijn. In zijn brief aan Duvilliers du Terrage deelde De Marivault onder meer mede, dat de Engelschen soms schijnaanvallen op de visschersvloot uitvoerden ten einde de visschers bij hun terugkeer voor straf te vrijwaren. Later kwam De Marivault weer tot de overtuiging, dat de Engelschen alléén die visschers lieten visschen, die een Engelsche licentie hadden en dat zij de anderen dwongen naar Engeland te gaan om daar haring te koopen. Uit zijn herhaaldelijk veranderen van meening blijkt wel, dat hij geen zekerheid kon krijgen over de wijze, waarop de visschers handelden.

Onder de reeders waren er verscheidene, die bij de Fransche autoriteiten als niet te vertrouwen te boek stonden. De reedersfirma Varkevisser en Dorrepaal te Katwijk behoorde daar ook toe; aan haar werd door De Marivault de schuld gegeven van de practijken, die de visschers in toepassing brachten, om het decreet van 25 April 1812 te ontduiken, zooals o.a. het opzettelijk op de banken vast-raken om hun verblijf in zee maar te kunnen rekken. Tot zijn groote verbazing ontving De Marivault 30 September 1812 op zijn bureau een bezoek van den heer Varkevisser, die hem kwam vertellen, dat de visschers van Katwijk, Noordwijk en Scheveningen brieven voor Engeland medenamen, die zij zelfs tot in Amsterdam gingen halen. Varkevisser kwam dit mededeelen, daar hij steeds „lorsque des opérations frauduleuses se faisaient sur les côtes” beschuldigd werd deze geleid of daaraan deelgenomen te hebben. Op de vraag van De Marivault, of hij hem geen middelen kon aangeven om dit te beletten, stelde Varkevisser voor bij het vertrek aan ieder lid der bemanning den eed af te nemen, dat hij geen brieven of pakketten voor Engeland bij zich had.

Verder zeide hij ook, dat de brieven aan het eerste het beste Engelsche vaartuig overgegeven werden en dat de visschers bijna allen naar Engeland voeren om daar hun visch te gaan halen. Bovendien deelde hij nog mede, dat aan de zijde van Oost-Friesland veel koffie gesmokkeld werd. De Marivault liet naar aanleiding van deze berichten al zijn geheime agenten op de visschers los, met speciale opdracht om zich nergens te lang op te houden, ten einde geen argwaan te verwekken. Verder stelde hij aan den minister van politie te Parijs voor, de commissaires spéciaux de la haute police door hogere bezoldiging en een flinke schadeloosstelling voor reiskosten beter in staat te stellen hun toezicht op de visscherij uit te oefenen. Deze hogere kosten wilde De Marivault op de reeders verhalen. In ieder geval, zoo oordeelde hij: „il est très urgent que des dispositions promptes soient prises pour mettre un terme aux abus qui se sont introduits dans l'exercice de la grande et petite pêche”.

Tegen het einde van 1812 liet De Marivault nog door de politie in samenwerking met de douane alle zoutevisch der binnenkomende schepen onderzoeken, ten einde uit te maken of die door Engelsche of door Hollandsche visschers gevangen was.

In het begin van 1813 kon hij zijn supérieurs de dappere daad van een visscher berichten. Het visschersvaartuig de Vader Adam, schipper Burg Spuy, was door de Engelschen genomen. Zij hadden vijf man aan boord geplaatst om het schip naar Engeland te brengen. Spuy wist met den matroos en den scheepsjongen vier der Engelschen op te sluiten en den vijfden gevangen te nemen en na eenige dagen zwervens Den Briel te bereiken. Het vaartuig was genomen, omdat het zoutevisch aan boord had. Voor de bemanning vroeg De Marivault een belooning aan. De gevangenen maakten deel uit van de bemanning der brik Criton, die voor Texel kruiste. Uit de verhooren dezer gevangenen bleek duidelijk, dat de Engelschen alleen de vangst van versche visch toelieten en die van zoutevisch trachtten te beletten. De Marivault vernam verder van hen, dat er vele schepen, die uit Noorwegen met stokvisch kwamen, genomen waren en evenzoo vele vaartuigen uit Vlaardingen, die op de Doggersbank

vischten. Dit verhoor gaf hem aanleiding het volgend schrijven tot zijn commissarissen te richten:

„Vous ne devez pas en douter, Monsieur, que cette conduite du Gouvernement Anglais n'ait pour motif d'exciter la haine du peuple contre le gouvernement de Sa Majesté et contre Sa Majesté elle-même, en la lui faisant envisager comme la cause des maux, dont il est affligé, vous sentirez, ainsi que moi, Monsieur, combien il serait utile de donner une autre direction aux opinions.

En mettant avec ménagement et circonspection sous les yeux des habitans de votre arrondissement la situation où se trouve la pêche de ce pays, montrez leur la main qui porte le coup et faites leur insensiblement sentir l'égoïsme du Gouvernement britannique qui immole tout à ses intérêts et à sa politique, faites leur apprécier d'un autre côté le prix des facilités et des encouragemens que Sa Majesté a accordés à cette branche intéressante d'industrie, facilités qu'elle continue, quoi qu'elles soient peut-être quelquefois en opposition avec des intérêts généraux.

„Veuillex bien me tenir au courant des succès que vous obtiendrez ou des obstacles que vous rencontrez en m'en développant les causes”.

Bij de visschers zullen deze mededeelingen wel niet veel geloof gevonden hebben.

29 Juni 1813 zond De Marivault aan Réal een lang rapport over de visscherij. Hij zeide daar onder meer in, dat het Engelsche gouvernement thans geen licenties meer uitgaf; het wilde zich van de geheele vischvangst meester maken en had daarvoor Hollandsche visschers in dienst genomen, die aan de Engelsche het haringkaken moesten leeren. De Hollandsche visschers begaven zich, nu zij geen licenties meer konden krijgen, direct naar Hull, Leith of Vick, lieten daar de helft van hun bemanning, namen in plaats daarvan Engelschen aan boord en gingen dan visschen. Bij den terugkeer namen zij hun volk weer aan boord en kwamen in Holland aan, alsof zij gevischt hadden zonder ergens aan land geweest te zijn. Soms werd er in het geheel niet door de Hollandsche schepen gevischt, maar werd de Engelsche haring in Hollandsche tonnetjes verpakt en met het door

de Hollanders medegebrachte zout behandeld. Dit geschiedde niet alleen in de Engelsche havens maar zelfs op zee. De Marivault wees er op, dat zodoende de Hollandische visschers slechts waren „les intermédiaires du commerce des armateurs et des négocians anglais” en de maatregelen waren zoo goed genomen, dat de fraude niet te constateeren was. Hij zeide dan verder: „Pour peu que la guerre se prolonge, ceux qui excellaient en Hollande dans la préparation du poisson ou seront morts ou seront établis en Angleterre; il n'existera plus pour ce pays-ci qu'un commerce de poisson dont tout le profit se partagera entre un petit nombre d'armateurs dévoués au Gouvernement Anglais et par lesquels la correspondance et l'espionnage s'entretiennent, sans qu'il y ait possibilité de l'empêcher. Tel est, Monseigneur, l'état des choses; pour y mettre entièrement fin il faudrait interdire la pêche. Toute autre mesure serait illusoire. Si cette interdiction était prononcée, des réclamations s'élèveraient de tous cotés. La population des côtes serait privée d'une ressource précieuse. A la vérité le tribut payé aux anglais cesserait, mais le commerce du poisson établit une circulation d'argent qui compense et au delà la valeur exportée pour en solder l'achat”.

De Marivault wilde nu den invoer van haring aan een recht onderwerpen; zodoende zou het Gouvernement ook iets van de winst krijgen. Op de ladingen der schepen verdienden de reeders 25 à 30,000 frs. Er waren in 1812 zoowat een 120 schepen uitgevaren en in 1813 zouden het er zeker veel meer zijn. De Marivault stelde voor dit recht van de waarde van de haring bij aankomst te heffen. Men zou dan de haring à l'enchère moeten verkoopen. De visscherij op zoutevisch wilde hij echter niet bezwaren, daar deze „n'est pas aussi exclusivement exploitée que la première (de haringvangst) par les Anglais”. De tijd heeft den Franschen ontbroken om iets in den geest dezer voorstellen te doen.

SMOKKELARIJ

Vóór de komst van De Marivault komt men slechts weinig over de smokkelarij te weten. In een brief van den comman-

dant de place Du Tès aan den burgemeester komt het bericht voor, dat verschillende uit het depôt te Auxonne gevluchte Engelsche krijgsgevangenen naar Rotterdam op weg waren, om zich daar met behulp van de heeren James Smith en Co., die het noodige geld voorschoten, naar Engeland in te schepen.

Ook wordt een enkele maal melding gemaakt van het verbranden van aangehouden Engelsche waren. Dit geschiedde voor het zeekantoor op de Spaanschekade. Hoe verontwaardigd het volk was over die roekelooze vernieling van hier zoo zeer noodige goederen blijkt wel uit hetgeen den matroos der douane Armand Schrijver overkwam. Deze bevond zich, kort nadat men op 3 December 1810 weer aan het branden geweest was, op post aan het Steiger, toen er opeens vijf kerels op hem afkwamen, die hem vroegen of hij bij het verbranden op dien dag geassisteerd had en die hem op zijn bevestigend antwoord in het water wierpen, waar hij zich aan een paal vastklemde en zoo door twee nachtwakers gered werd. De directeur der douane deed al het mogelijke, om de daders van dezen aanslag te ontdekken; ook de burgemeester droeg den baljuw een streng onderzoek op, echter alles zonder eenig resultaat.

Nadat De Marivault zijn ambt aanvaard had, veranderde dit alles geheel. In zijn correspondentie neemt de smokkelarij en haar bestrijding in de jaren 1811 en 1812 zeker de grootste plaats in. Dadelijk na zijn optreden trachtte hij een einde te maken aan alle briefwisseling met Engeland en werden Ampt, commissaris van politie in Den Haag en zijn collega Couilliboeuf van Maassluis belast met de aanhouding van Smith, den agent van de Engelsche correspondentie in Den Haag, terwijl Langestraat dezelfde order ontving met betrekking tot Levasseur, die voor de Engelsche correspondentie te Rotterdam zorgde.

Nadat Smith en Levasseur eenige dagen in het Dolhuis gevangen gezeten hadden, werden zij met Krijn van Regenmorter, Cornelis Lokker, Cornelis Klooster, Arij van der Sluijs en Duivenboden voor de militaire commissie te Goeree gebracht. Zij waren allen, naar het schijnt, gemoeid in de zaak van het visschersvaartuig de Twee Gebroeders,

dat van Harwich komende te Goeree aangehouden was. Het had zeven passagiers en heel wat brieven aan boord gehad. Regenmorter werd door de commissie ter dood veroordeeld en direct terechtgesteld, terwijl de anderen weer naar Rotterdam teruggezonden werden, waar De Marivault de meesten, na hen nog veertien dagen in het Dolhuis vastgehouden te hebben, vrij liet. Slechts Cornelis Klooster en Cornelis Lokker bleven respectievelijk nog acht en drie maanden lang gevangen. Allen werden onder bewaking der haute police gesteld. Arij van der Sluijs wist later naar de Engelschen te ontsnappen en bewees hun als gids bij kleine landingen goede diensten.

Smith en Levasseur schijnen intusschen wel krachtig in verhoor genomen te zijn; of bij die verhooren ook pijniging toegepast werd, heb ik niet kunnen vaststellen. Wel is het bekend, dat de politie van het keizerrijk van het gebruik van duimschroeven niet afkeerig was ¹⁾. Bij Smith was een briefje gevonden, dat, zooals hij bekende, door een zekere dame De Wilhem geschreven was, die vroeger in huis was geweest bij Van Nagell, den gezant van den Prins van Oranje in Engeland. Van Levasseur kwam men te weten, dat de loods van Maassluis, Pons, iedere week naar Rotterdam kwam, ten einde de voor Engeland bestemde brieven te halen. Pons bracht ze zelf naar de Engelsche kruisers. De brieven uit Engeland werden te Rotterdam door de courantenbestellers Van der Linde en De Ruyter rond gebracht.

Dadelijk gaf De Marivault aan Langestraat last, Pons met zijn geheele correspondentie aan te houden, hetgeen echter niet mocht gelukken. Bij de heeren Hagen, Pringle en Sonntag in Den Haag, die de correspondentie met Engeland over de pensioenen onderhielden, liet hij de commissarissen Ampt en Sommerlatte een gestrenge huiszoeking doen. Ieder dier heeren moest in een ander vertrek opgesloten en alles allernauwkeurigst nagezien worden; weigerden zij bij het onderzoek te helpen en hun papieren uit te leveren, dan moesten deze verzegeld en met de heeren naar Amsterdam opgezonden worden. De politie ondervond intusschen bij hare nasporingen van hen zooveel hulp, dat De Marivault

1) Zie o.a. G. Lenôtre, *L'Affaire Perlet*, pag. 177.

aan zijn chefs niets dan goeds over hen wist te melden. Pringle, oud-officier der Schotsche brigade, werd beschreven als absoluut betrouwbaar, terwijl Hagen dadelijk alle papieren verschaft had, die De Marivault noodig had om een volledige lijst van hen, die Engelsch pensioen trokken, op te maken. Hagen en Pringle betaalden geen pensioenen meer uit; een zekere Van Dijk te Hamburg was daarmede thans belast; hij regelde dit met den heer Ragay en den oud-majoor-generaal Sontag in Engeland. De pensioenen waren over het algemeen laag. De Marivault dacht eerst, dat deze oud-krijgslieden zich hadden moeten verbinden om bij den eersten oproep weer dienst te nemen, doch kwam later van dat idee terug. De pensioentrekkenden werden dan ook verder met rust gelaten; alleen eischte De Marivault van zijn commissarissen opgave van de geldmiddelen, de politieke denkwijze, de kinderen enz. van deze personen. Het huis Varkevisser en Dorrepaal te Katwijk ontving een waarschuwing, dat de firmanten voorzichtig moesten zijn, daar het bekend was, dat zij brieven en reizigers naar Engeland vervoerden, terwijl Couilliboeuf te Maassluis opdracht kreeg scherp te letten op een schokker door Hudig, Blokhuysen en Van der Eb gebouwd, die voor het smokkelen van brieven en passagiers naar Engeland ingericht was. De eigenaars hadden dit vaartuig naar Maassluis laten brengen en schenen het daar te willen bemannen.

De correspondentie van Amsterdam met Engeland werd door een oud-lakenkoopman uit Amsterdam bezorgd. De naam van dien persoon wordt door De Marivault Rietmeyer, Retemeyer en Retemeyers geschreven. Hij woonde op het buiten Achterdam te Voorburg. De brieven werden door de verschillende kantoren bij hem bezorgd en wanneer er brieven uit Engeland aankomen waren, liet hij ze door de bedienden der kantoren voor wie zij bestemd waren afhalen. De door De Marivault aan den Haagschen commissaris van politie Couilliboeuf gegeven opdrachten om Retemeyer te betrappen schijnen tot niets geleid te hebben. Wel berichtte De Marivault later nog, dat Retemeyer vermoedelijk ook met den bekenden smokkelaar Tornbeek in betrekking stond.

De door De Marivault onderschepte brieven gaven ook

weer aanleiding tot verder onderzoek. Zoo vroeg hij aan de commissarissen in Den Haag inlichtingen over eene dame Frédéric aldaar, aan wie haar man uit Suriname in een brief gevraagd had, of Willem al den leeftijd voor de conscriptie bereikt had; was dit het geval dan moest hij dadelijk over Engeland naar Suriname gezonden worden, verder over een mademoiselle Huguenin, die ook al naar Engeland wilde gaan en over een zekeren Heppner, die uit Londen naar zijn vader in Den Haag geschreven had, dat hij de vijftig kalfsvellen ontvangen had en zou trachten er vijftig moffen voor in de plaats te zenden.

Een zekere makelaar Schermer werd bij De Marivault er van beschuldigd, dat hij brieven van een oud-officier, die Engelsch pensioen genoot, naar Engeland bezorgd had. Dadelijk werd Schermer op het commissariaat-generaal ontboden en hij bekende, na scherp in verhoor genomen te zijn, dat hij al heel wat brieven aan Gerrit de Raa, bediende van Hudig, Blokhuyzen en Van der Eb, ter hand gesteld had ten einde deze naar Engeland te zenden. Dadelijk werd De Raa ontboden en met Schermer geconfronteerd. Aanvankelijk ontkende hij alles, maar uit zijn zakken kwamen bij onderzoek brieven, waaronder een verzegelde van het huis James Casenove van Londen, gericht aan een Rotterdamsch handelshuis, te voorschijn. Bij De Raa werd nog een boekje gevonden, dat de adressen bevatte, waaraan hij de brieven moest laten bezorgen; onder deze adressen kwamen ook voor die van alle bekende smokkelaars van Vlaardingen en Maassluis. De Raa hield zich bij zijn verhooren bijzonder goed, zooals De Marivault aan zijn chef berichtte, en liet niets los. De Marivault dacht, dat hij door zijn chefs, de heeren Hudig, Blokhuyzen en Van der Eb aangemoedigd werd en zeide van dezen, dat zij „peuvent être placés au nombre des négocians de Rotterdam, dont les relations avec l'Angleterre ont été les plus constantes”. De Raa zat van 11 Februari tot 4 Juni 1812 in het Dolhuis. Had hij evenals Schermer openhartige verklaringen gedaan, dan had De Marivault hem veel eerder los gelaten. 20 Mei 1812 kreeg deze van zijn chef bericht, dat hij De Raa kon vrij laten; echter moest hij hem onder toezicht der politie houden.

De Marivault hoopte, dat zijn lang verblijf in het Dolhuis hem tot een les zou strekken. Door de verklaringen van andere personen gelukte het de politie toch er achter te komen, hoe deze verbinding met Engeland onderhouden werd.

27 Maart 1812 kregen de douane-ambtenaren op het eiland Rozenburg bericht, dat werklieden op den dijk van het eiland eenige pakken en een koffertje gevonden hadden. Deze voorwerpen hadden zij aan het huis van hun patroon afgegeven. De douane wilde nu bij dezen een huiszoeking doen en riep daarvoor de hulp in van den maire van Blankenburg. Deze liet echter zeggen, dat hij ziek was. De douaniers trachtten thans den adjunct-maire te vinden, doch deze was afwezig; ten einde raad besloten zij weer naar den maire te gaan, maar deze was ondanks zijn ziekte naar Maas-luis vertrokken.

Het gedrag van den maire lokte een klacht van De Marivault aan den prefect uit, waarin hij over de maires aan de kust zich als volgt uitliet: „Les motifs d'après lesquels conduisent en général les maires voisins de la côte et des Bouches de la Meuse sont loin d'être tels que l'interêt du Gouvernement l'exigerait”.

Door het arresteeren van den patroon en de werklieden probeerden de douane-ambtenaren achter de waarheid te komen. Wel hoorden zij, dat de pakken voor Londen bestemde correspondentie bevatten, terwijl er zich in den koffer linnengoed en kleederen bevonden, die aantoonde dat de eigenaar tot den beteren stand behoorde, maar waar deze voorwerpen thans waren, wilden noch patroon noch werklieden verraden. Toen zij echter hoorden, dat zij naar Rotterdam naar den commissaris-generaal gezonden zouden worden, werd een der werklieden beangst en verried de plaats, waar hun patroon, een pachter, alles begraven had. De brieven bleken bij onderzoek voor een groot deel uit het departement der Zuiderzee en Noord-Duitschland afkomstig te zijn, verder waren er veel brieven uit Den Haag, die aan den commissaire spécial tot onderzoek werden gezonden. De Marivault was zeer verheugd; daar de brieven bijna allen van zeer ouden datum waren, concludeerde hij daaruit,

dat de gelegenheden om brieven naar Engeland te zenden niet overvloedig waren. De commissaire spécial Hermans te Helvoet liet bij zijn onderzoek van deze zaak door de gendarmerie twee schuitemoeders van Maassluis gevangen nemen, die hij veronderstelde, dat deze brieven hadden moeten medenemen. De maire der stad klaagde over deze handelwijze bij zijn onder-prefect met het gevolg dat De Marivault en De Stassart weer eenige min aangename brieven wisselden. De eerste vond, dat „monsieur Hermans n'a fait qu' exécuter mes ordres et qu'il a conduit parfaitement toute cette affaire et qu'il ne mérite que des éloges”, maar De Stassart was het daarmee volstrekt niet eens.

Bovendien bleken tot slot de brieven van niet veel gewicht te zijn; zij handelden grootendeels over de Engelsche gepensionneerden en over émigrés in Engelschen dienst. Alleen werd een brief van een zekeren Smit in Den Haag gevonden, voor wien de firma Kuyper, Van Dam en Smeer zich borg gesteld had, dat hij niet meer met Engeland zou correspondeeren. (Hij had dit vroeger gedaan met Bellingsley, chef van het „alien office” te Harwich). Smit, die naar Arnhem had moeten verwijderd worden, bleek nog steeds in Den Haag te zijn en bekende ook bij zijn verhoor deze brieven aan Bellingsley geschreven te hebben. Dadelijk liet nu De Marivault de firma Kuyper, Van Dam en Smeer den borgtocht, die f 3000 groot was, in de kas van den ontvanger te Rotterdam storten. Van meer gewicht was, dat bij dezelfde gelegenheid een zekere Havart naar Engeland gebracht had moeten worden. Alle pogingen om dezen persoon gevangen te nemen faalden; wel dacht de speciale commissaris in Den Haag een oogenblik, dat hij hem gearresteerd had, maar het bleek zijn broeder te zijn. Havart zelf bleef onvindbaar. Ten slotte kwam uit, dat degene, die de stukken naar de Engelsche schepen had moeten brengen, Arij Kruysman van Maassluis was. Hij had de brieven van Dielwart, herbergier te Delft, gekregen. Na ontvangst van dit bericht liet De Marivault dadelijk bij Dielwart een strenge huiszoeking doen. Hij werd krachtig in verhoor genomen en op alle papieren werd beslag gelegd. Uit de mededeelingen van Dielwart, die in Den Haag gevangen gezet werd, bleek,

dat hij een Duitscher, Amseneck, die hem door de heeren Voute en Co. te Amsterdam aanbevolen was, voor f 600,— naar Engeland had gebracht. Dit geld had hij met den schuitenvoerder Klaas Ligtermoet uit Maassluis gedeeld. De Marivault had Ligtermoet al tweemaal, eens zelfs met zijn vrouw, gevangen genomen en hem steeds bij gebrek aan bewijs weer los moeten laten. Uit het aan Couilliboef, commissaris van politie te Vlaardingen, opgedragen onderzoek bleek, dat Ligtermoet ook bij het overbrengen van Havart betrokken was, dat hij met een zekeren Verdoes geassocieerd was en met alle smokkelaars van Maassluis in betrekking stond. Arij Kruysman zat van 14 tot 22 April en later weer van 25 April tot 23 Juli 1812, Klaas Ligtermoet van 7 Mei tot 5 Augustus 1812 in het Dolhuis. Ook de pachter van het eiland Rozenburg, Dirk van Dijk, heeft het vinden en verbergen van de pakken correspondentie en het koffertje met een verblijf van 14 April tot 23 Juli 1812 in het Dolhuis moeten boeten. Het mocht De Marivault niet gelukken Kruysman en Ligtermoet veroordeeld te krijgen, zij bleven steeds alles hardnekkig ontkennen. Het eenige wat hij kon doen was, deze beide mannen onder speciale bewaking der haute police te stellen.

Naar aanleiding van deze zaak trachtte De Marivault van zijn supérieurs nog een vierden commissaire spécial met standplaats Maassluis te krijgen, echter zonder gevolg.

Een vroegere bediende van den cargadoor en reeder Boutmy te Rotterdam, Haeton genaamd, was in den zomer van 1811 heimelijk naar Engeland gegaan, van waaruit hij met zijn ouden chef in correspondentie gebleven was, door bemiddeling van het huis weduwe De Witte of De Vette te Oostende. De Marivault liet de brieven van Haeton bij Boutmy in beslag nemen en zag daaruit, hoe de eerste bij zijn vertrek naar Engeland erin geslaagd was zijn eigendommen voor verbeurdverklaring te behoeden. Tevens bleek uit die correspondentie, dat Haeton en Boutmy en hun associé Rudolph in Londen verscheiden vaartuigen bezaten, die zij dan eens voor hun zaak te Londen, dan weer voor die te Rotterdam gebruikten. Naar aanleiding van een verklaring van het huis weduwe De Witte of De Vette te Oostende,

dat het gemachtigd was tot het bemiddelen van correspondentie met Engeland, schreef De Marivault, dat, als dat het geval was, „la surveillance qui s'exerce en Hollande ne sérail qu'une inutile tyrannie". Later werd Boutmy nog in een andere smokkelzaak gemengd, die hem gedurende een week met het Dolhuis liet kennis maken.

Het is De Marivault niet mogen gelukken het vervoer van brieven naar Engeland geheel te onderdrukken. Vooral sinds het decreet van 25 April 1812 op de visscherij kon hij weinig meer doen, ook al, doordat de marine aan de visschers nog meer vrijheid liet, dan bij dit decreet toegestaan was. In het jaar 1813 had De Marivault andere zorgen en kon hij slechts weinig meer tegen dit brievenvervoer doen. Uit de brieven door hem gedurende dit jaar geschreven blijkt wel, dat het geregeld doorging. Zelfs overheidspersonen als de maire van Den Bommel werden er van verdacht zich aan verboden correspondentie schuldig te maken en van een dame te Vlaardingen, Marie van der Plas, hoorde De Marivault, dat zij brieven naar Engeland wist te verzenden. Wat het dadelijk bevolen onderzoek heeft opgeleverd is niet bekend.

Het Fransche bestuur duldde wel correspondentie met den vijand, als zij volgens het door den minister van politie vastgestelde reglement geschiedde. De Marivault gaf aan zijn commissarissen voor deze correspondentie instructies, waaruit duidelijk blijkt, dat ook deze brieven eerst alle aan hem opgezonden moesten worden, ten einde uit te maken, welke men aan den minister te Parijs moest voorleggen.

Ook het reizigersverkeer met Engeland moest De Marivault met alle macht tegengaan. Hij bepaalde, dat iedere soldaat, douanier of politieagent, welke iemand aanhield, die naar Engeland probeerde te gaan, een gratificatie van 100 frs. zou krijgen. Deze 100 frs. moesten intusschen betaald worden van het geld, dat de aangehoudenen bij zich hadden. Over het verdeelen van den buit kregen de verschillende diensten telkens twist, totdat De Marivault den directeur-generaal van politie er toe wist te brengen om zich daarmede te belasten.

Dat een inscheping naar Engeland eigenaardige moeielijkheden medebracht, blijkt wel uit een brief van De Marivault

aan Couilliboef te Maassluis. Daarin is sprake van 24 reizigers die zich te Maassluis ingescheept hadden. Nadat zij 24 uur op zee rondgezworven hadden, waren zij door storm weer op de kust geworpen. Na den nacht ergens in de duinen doorgebracht te hebben, maakten zij zich meester van twee kleine bootjes en voeren daarmede naar een Hollandschen visscher; toen de schipper hen niet aan boord wilde nemen, overmanden zij de bemanning en voeren met het vaartuig naar de Engelsche brik, die voor den Maasmond kruiste. De Marivault had dit bericht van zijn geheime agenten gekregen. Hij was dan ook zeer ontevreden, dat hij van zijn commissarissen nooit iets over deze zaak gehoord had. Zoo schreef hij aan den commissaris van politie te Brielle, Hollander, op 10 Juni 1811: „Je suis étonné de recevoir aussi peu d'informations sur ce qui se passe dans votre arrondissement. Votre surveillance n'est pas assez active et vous n'empêchez malgré mes fréquentes observations aucune des expéditions frauduleuses qui s'y font. Songez bien que vous devez vous considérer comme une sentinelle avancée et que si vous n'exercez pas à l'avenir une surveillance plus active, je serai forcé de provoquer votre remplacement. Si c'est la douane, qui ne fait pas son devoir, vous devez me le dire et me désigner les employés, dont la conduite doit inspirer des défiances”; terwijl de commissaris te Scheveningen een standje kreeg, omdat een persoon zich daar op klaarlichten dag aan boord van een visschersvaartuig naar Engeland had kunnen inschepen. Ook douane en marine deden niet altijd wat zij konden; zoo beklagde De Marivault zich, dat er te Maassluis een sloep met vijf of zes man naar zee gegaan was, zonder door de douane of het wachtschip aangehouden te zijn.

Herhaaldelijk maakte hij opmerkzaam op uit de gevangendepôts ontsnapte Engelsche krijgsgevangenen, zooals 10 Juni 1811 vijf midshipmen, die met behulp van een jong meisje Scholastica Wirotins uit Verdun ontkomen waren. Een van hen had uit Amsterdam aan deze jonge dame geschreven en dus moesten zij hier in het land zijn. Ook vestigde hij de aandacht op twee voor den Maasmond kruisende Engelsche brikken, die passagiers en een lading koopwaren

aan wal wilden brengen. De Marivault droeg in dit geval aan Couilliboef op, te trachten eenige visschers over te halen om zich te belasten met het aan wal brengen der goederen op een overeengekomen punt, zoodat deze ten bate van het gouvernement in beslag genomen zouden kunnen worden. De visschers zouden dan een deel van den buit krijgen.

De kapitein Michael Matz, van Delfshaven, werd op last van De Marivault door Frescarode gearresteerd. Hij was eerst kort geleden uit Engeland teruggekeerd en had een grooten voorraad Engelsche manufacturen verkocht; den commissaris van politie te Middelharnis was het gelukt daarvan een groot deel, namelijk 90 stukken Oost-Indische crêpe en 195 stuks zijden doeken, in beslag te nemen. Matz' medeplichtige in deze smokkelzaak was zijn vriendin, de herbergierster in de Kat op de Zeevischmarkt. De Marivault liet die herberg sluiten en Matz naar den procureur-generaal bij het douanegerecht te Utrecht opzenden. Matz bracht den tijd van 15 Juli tot 22 Augustus 1811 in het Dolhuis door.

De heeren Hartong en De Haan uit Den Briel boden De Marivault hun diensten aan, ten einde een inscheping naar Engeland te verhinderen. De inlichtingen, die De Marivault over deze personen kreeg, waren echter van dien aard, dat hij aan den commissaris te Brielle schreef, „qu'ils sont très capables de ne rendre quelques services que pour mieux cacher leurs intentions”.

Van de Fransche spionnen in Engeland kreeg De Marivault herhaaldelijk inlichtingen over het vertrek van schepen met passagiers en goederen naar Holland. Deze berichten gaf hij dan weer aan zijn ondergeschikte commissarissen door. Meestal kwamen zij te laat en hadden de vaartuigen al lang hun levende en doode lading aan wal gezet. Wie met zulke schepen de reis wilde wagen, moest zich te Londen op het kantoor der makelaars J. de Ruyter en Co. aanmelden.

De Marivault bemerkte ook in den loop van het jaar 1811, dat op de uitvarende visschersvaartuigen dikwijls gewezen marine-officieren en koopvaardij-kapiteins als matroos

meegingen. Dit was onder anderen geschied met den gewezen marineluitenant Lucas, die met het vaartuig de Goede Verwachting, kapitein Andries den Boogaerdt, had willen uitvaren. De Marivault had hem van boord laten halen en in het Dolhuis laten zetten. Hij constateerde, dat Lucas zich naar Engeland had willen begeven, daar er nog een niet ingeschreven matroos aan boord was, die zijn plaats had moeten innemen. Lucas zat van 7 tot 26 November 1811 in het Dolhuis gevangen. Later had deze, die in dienst stond van Browne en Zoon te Rotterdam, nog dikwijls last van deze zaak. Hij reisde voor zijn firma, die o.a. ook in stokvisch handelde, meer dan eens naar Noorwegen en kon van De Marivault, ofschoon zijn patroons voor hem een cautie van 5000 frs. gesteld hadden, nooit een paspoort krijgen, dan nadat de directeur-generaal daartoe verlof gegeven had. Ook op het schip van den kapitein Frans Croon van Rotterdam hadden zich onder de bemanning twee gewezen kapiteins Willem Alexander en Matthijs van Putten als matrozen laten inschrijven. De Marivault liet ook hen gevangen nemen, niet, zooals hij zeide, omdat zij als matroos gingen varen, maar omdat zij hoogst onbetrouwbaar en beruchte smokkelaars waren. Frans Croon en Willem Alexander hebben van 25 November 1811 tot 13 Februari 1812 in het Dolhuis gezeten. Van Putten is zeker in een der andere gevangelokalen onder dak gebracht. Het ontdekken van deze gevallen bracht De Marivault er toe, de voorschriften voor het onderzoek der visschers nog te verscherpen. De politie moest hen zich zelfs op het strand laten ontkleeden.

Het waren over het algemeen geen zeer hoog staande personen, die zich met het vervoer van reizigers naar Engeland bezig hielden. Zoo wist de jood Israel David Eindhoven in Den Haag eerst van degenen, die hij zou overbrengen, groote geldsommen af te persen, om hen dan later aan de politie te verraden. Dit geschiedde onder anderen met een zekeren Streekman, die aan Eindhoven *f* 500,— voor zijn overtocht betaald had. De Marivault trachtte in zulke gevallen de geplukte reizigers weer aan hun geld te helpen, meestal echter te vergeefs, daar de delinquenten wel zorgden dit niet in hun bezit te houden. Eindhoven zat van

1 October tot 3 December 1811 in het Dolhuis. Wegens hetzelfde misdrijf werd ook Van Hattem, van Terheide, ingerekend. De Marivault liet hem echter later weer vrij, om hem als spion te gebruiken.

De Engelschen zonden de bemanningen der genomen schepen, voor zoover zij die niet op hun eigen schepen konden gebruiken, bij groote partijen weer naar Holland terug, waar zij dan in den nacht ergens aan de kust aan land gezet werden. Dit geschiedde in October 1811 met 27 man te Loosduinen, waaronder zich een loods van Goeree bevond, die eenige weken geleden naar een Engelsch schip gegaan was. De Marivault gaf last dezen loods, voor het geval hij aangehouden werd, naar Rotterdam op te zenden. Een ander maal werden er te Noordwijk weer 24 reizigers aan land gezet. Bij deze gelegenheid had, volgens De Marivault, de douane haar plicht niet gedaan, zij had de sloep gemakkelijk kunnen bemachtigen. Bij een volgende landing bij Katwijk was men gelukkiger en bemachtigde sloep en bemanning en nog negen passagiers. De douane beweerde, dat zij de sloep met de bemanning dadelijk bij de landing genomen had, maar dat was niet het geval, daar uit een ander bericht blijkt, dat de bemanning nog had kunnen wegloopen en eerst bij Scheveningen aangehouden was. Christinat, de commissaris van politie te Katwijk, slaagde er een andermaal in 19 reizigers gevangen te nemen; echter kon hij de sloep niet bemachtigen, die met nog 5 andere reizigers naar het vaartuig terugkeerde. Van de aangehouden reizigers hoorde De Marivault, dat er nog twee Engelsche visschersvaartuigen met 40 man aan boord gereed lagen om naar Holland te gaan en dat er zeker nog een 200 zeelieden wachtten op scheepsgelegenheid om terug te keeren.

Voor het verhooren dezer reizigers, waarvan er velen in het Dolhuis terecht kwamen, maakte De Marivault bij voorkeur gebruik van den commissaris van politie Gaillard, wiens brutale en ruwe geaardheid hem daar zeker zeer geschikt voor maakte. Onder de aangehouden personen waren er van allerlei nationaliteit; Hollanders, Duitschers, Zwitsers, Franschen en Engelschen. De meesten hebben van twee tot drie maanden in het Dolhuis vertoefd. Onder degenen, die

aan de speciale zorg van Gaillard toevertrouwd werden, bevonden zich een Engelschman Toffield, die van Mei 1811 tot einde Februari 1812 in het Dolhuis gevangen zat en een persoon, Wilson genaamd; als deze persoon geen verklaringen wilde doen, moest Gaillard hem in de boeien laten sluiten.

Bij een landing tusschen 's Gravenzande en Monster was ook een zekere madame Walker medegekomen. Zij logeerde in de herberg St. Lucas, waarvan de waard De Bièvre later wegens smokkelarij van de kust verwijderd en in de buurt van Namen onder toezicht der politie geïnterneerd werd. Deze dame liet De Marivault door Langestraat naar het Dolhuis brengen, daar „ses discours sont aussi ridicules que déplacés”. Zij was bovendien bij haar landing door de soldaten van het 18e linieregiment bestolen en De Marivault wist niet wat met haar aan te vangen, toen bleek, dat zij had „la tête peu saine”. Nadat zij vijf maanden in het Dolhuis had doorgebracht, werd zij 1 December 1811 naar Amsterdam getransporteerd en vandaar in den aanvang van 1812 naar Engeland teruggezonden.

Ongeveer half April 1812 hielden de douaniers der brigade van Maassluis in het Pannegat een boeier aan, waarop zich twee mannen, een vrouw en twee kinderen bevonden, die naar Engeland wilden gaan. De boeier was het eigendom van een der mannen, Trippenzee genaamd, die in den zomer van 1811 heimelijk uit Engeland terug gekomen en toen onder bewaking der politie gesteld was. Het gezin, dat hij naar Engeland wilde brengen, was de familie Daly uit Amsterdam. Na eenigen tijd in Rotterdam in hechtenis geweest te zijn, werden de vrouw en de kinderen vrij gelaten en Daly en Trippenzee naar Amsterdam opgezonden. De vader van Trippenzee, die zich met een ander voor zijn zoon bij diens terugkeer uit Engeland als waarborg voor zijn goed gedrag voor f 2000,— borg gesteld had, weigerde te betalen en werd door De Marivault ook dadelijk in het Dolhuis gestopt. Hij zat daarin van 30 April tot 30 Juni 1812. Betaald heeft hij, naar het schijnt, niet. Meer succes dan de jonge Trippenzee had een vijftal onder bewaking der politie gestelde zee-lieden te Goeree, zij wisten met een boot naar de Engelsche

kruisers te ontsnappen. Deze ontsnapping gaf De Marivault aanleiding, aan den militairen commandant te Goeree, generaal Everts, te schrijven om hem te verzoeken zijn waakzaamheid te verdubbelen.

Een Engelsch vaartuig, de Alexander, was met 16 reizigers aan boord voor de Hollandsche kust gekomen en had deze op verschillende punten aan land gezet. Te Noordwijk gelukte het de douane vier der passagiers aan te houden en te Zandvoort werden er eveneens vier opgespoord. In Den Haag mocht de politie er in slagen de vrouw en dochter van een zekeren Philip Adam gevangen te nemen. Adam werd op last van den directeur van politie scherp bewaakt. De Marivault was vol hoop om ook de ontbrekende 6 reizigers te vinden, ofschoon hij vermoedde, dat de visschers zulke personen op alle wijzen voorthielpen.

Van de aangehouden passagiers vernam De Marivault, hoe het bij zulk een ontscheping toeging. De schepen kwamen onder Fransche vlag voor de kust. Meestal gebeurde dit bij nacht en tusschen Katwijk en Noordwijk. Een matroos floot dan zoolang, totdat een met hen in verbinding staande kustwachter antwoordde; kwam er geen antwoord, dan werd hetzelfde op een andere plaats herhaald. De kustwachter kreeg voor zijn hulp een paar guinjes en de reizigers werden dan in partijen van acht tot tien man aan land gebracht. Behalve door fluiten werden er ook door lichten teekens gegeven. De Marivault deed alles, om de ontrouwe kustwachters op heeterdaad te betrappen, echter zonder succes; in den nacht van 3 op 4 Juli 1812 werden er namelijk te Noordwijk weer reizigers aan land gezet, eerst twaalf en later nog eens zes. Van deze zes werden er vier aangehouden. De anderen, onder welke zich een Italiaan bevond, wisten te ontkomen. Ofschoon de directeur der douane van de aankomst van dit vaartuig op de hoogte was, had hij niet de noodige maatregelen genomen. Toen De Marivault vernam, dat een luitenant der douane op het eiland Blankenburg den 9en Juli 1812 twee personen aangehouden had, die uit Maassluis kwamen, dacht hij, dat de beide nog ontbrekende passagiers terecht waren. Een der twee was een zeeman van Schiedam en de andere een Engelschman, die

voorgaf van het Engelsche fregat de Diamant voor het Gat van Texel gedeserteerd te zijn en thans bij de Fransche marine dienst te willen nemen. Hij gaf als zijn naam Andreas Foster op. De Marivault liet deze beide personen naar Rotterdam opzenden en vond toen uit, dat Foster Thomas Henderson heette en uit het gevangendepôt te Sarrelouis ontsnapt was. Hij werd 24 Juli uit het Dolhuis door de gendarmerie naar zijn depôt teruggebracht. Zijn Hollandsche begeleider werd in het Zeecomptoir, waarvan een deel tot gevangenis voor zeelieden ingericht was, opgeborgen. Henderson was tegelijk met Joseph Jacob en Mathieu Rossignol ontsnapt en had wegens doorgelopen voeten achter moeten blijven.

Door toedoen van den commissaris van politie Amalry gelukte het De Marivault de hand te leggen op Pieter Messu of Messie van Middelharnis, dien hij al lang verdacht van het vervoeren van passagiers en correspondentie naar Engeland. Reeds 31 Maart 1812 had hij aan Lançon een onderzoek opgedragen bij Lodewijk Plugge in de Zevenhuissteeg, waar Messu en Cas Rudolph van Dirksland hun verblijf hielden. Lançon moest hun papieren onderzoeken onder voorgeven te willen nazien, of zij aan de conscriptie voldaan hadden. Het kwam er vooral op aan te weten te komen, of zij voor een „sieur” Steenigeweg brieven vervoerden. Dit onderzoek schijnt in zooverre geen resultaat gehad te hebben, dat Messu en zijn metgezel vrij gebleven zijn. De Marivault beschreef in zijn brief aan den directeur der douane van 27 Augustus 1812, wat Messu gedaan had:

„Un individu de Middelharnis, nommé Pierre Messu, a fait une expédition de passagers aux premiers jours du mois juillet dernier. Vers les 7 heures du soir il a paru au veer de Rhoon, accompagné d'un individu, de sa femme et d'une petite fille, agée d'à peu près 6 ans. L'homme, dit on, avait l'extérieur d'un douanier, la dame avec beaucoup d'embonpoint, portant un chapeau noir de paille; tous ont passé une heure environ dans la première auberge à main droite en venant au veer; ils se sont ensuite embarqués dans une des péniches, servant au passage d'eau et ont été rejoindre un hengst, qui les attendait près de l'isle appelée 't Beer; à

bord duquel se trouvait un autre passager avec un marin. Le hengst a pris le chemin de la mer après avoir mis à terre aux hoornsche hoofden (zuidelijkste punt van den Oudenhoornschen polder, eiland Voorne) Pierre Messu emportant des cadeaux que lui avaient fait les passagers (une montre, des pistolets garnis en argent et autres objets)". Ook bij deze gelegenheid vermoedde De Marivault, dat de douaneambtenaren weer hun plicht niet gedaan hadden. Het gezelschap was namelijk nog door twee préposés bij het veer aangesproken, die hen zelfs tot het punt van inscheping begeleid hadden.

Messu werd aangehouden, toen hij nog slechts een half uur in de stad was en op het punt stond om in een rijtuig te stappen, dat hem naar Maassluis moest brengen. Hij had een remplaçant bij zich en ook nog papieren van een anderen uit Leiden. Dadelijk droeg De Marivault aan den commissaire spécial Marcandier te Goeree op bij Messu huiszoeking te doen. Deze huiszoeking leverde niet veel op, slechts eenige papieren, die betrekking hadden op vervoer van reizigers naar Engeland, echter van vóór de inlijving en een met zilver beslagen pistool; dit resultaat was zoo gering, doordat de waard in de herberg 't Wapen van Middelharnis, Schoonejongen, zoodra hij van de arrestatie van Messu hoorde, een bode aan diens vrouw gezonden had, zoodat zij de meest compromitterende stukken had kunnen verbranden. De Marivault kon thans Messu niet doen veroordeelen, echter hield hij hem voorloopig in het Dolhuis opgesloten.

In den loop van Augustus 1812 kreeg De Marivault bericht, dat er zich in zijn arrondissement eenige uit een gevangendepôt gevluchte Engelschen bevonden, die plan hadden naar Engeland over te steken. Hij zond er dadelijk zijn geheime agenten op uit en van hen vernam hij, dat de Engelschen ten getale van drie zich in een huis bij Delft bevonden en dat zij door de hulp van een zekeren Jan Baptista van der Voodt of Voet van Brussel ontvlucht waren. Van der Voodt was aan het zoeken van een persoon, die de Engelschen naar de Britsche kruisers voor de Maas zou kunnen brengen. Het gelukte De Marivault, om Van der Voodt in relatie te brengen met een zijner geheime agenten,

die zich voor schipper uitgaf en zich bereid verklaarde de drie Engelschen naar de kruisers te brengen. Van der Voodt vertrok thans, in de meening dat alles in orde was, over Amsterdam naar Longwy, vanwaar de gevangenen ontsnapt waren, ten einde zich daar de van de gevangenen ontvangen wissels te doen uitbetalen. Toen de Engelschen zich in den nacht van 17 op 18 Augustus 1812 aan de Maas in de buurt van Delfshaven vervoegden, werden zij daar door de politie opgewacht en gevangen genomen. Het waren Blagrove, gijzelaar, Thomson, kapitein bij de Oost-Indische Compagnie en Baker, koopvaardijkapitein. De Marivault wilde de arrestatie dezer heeren strikt geheim houden, zoodat Van der Voodt, die met den muziekhandelaar Deckers, van Gent, er speciaal werk van maakte krijgsgevangenen uit hun depôts te laten ontsnappen en naar Engeland te brengen, bij zijn terugkeer met nieuwe vluchtelingen dadelijk gearresteerd zou kunnen worden. Hij liet daarom de drie gevangenen naar Dordrecht brengen, waar de commissaris Buysthooft met hun opsluiting en strenge bewaking belast werd. De plannen van De Marivault werden intusschen verijdeld, daar de Engelschen van uit Dordrecht gelegenheid vonden naar Longwy te laten weten, dat de wissels door hen aan Van der Voodt gegeven niet uitbetaald mochten worden. Buysthooft, die intusschen de gevangenen streng in verhoor genomen had, na hun eerst nog hun messen en scheermessen afgenomen te hebben, kreeg van De Marivault een scherpe berisping met last om uit te vinden, wie de gevangenen tot schrijven in staat gesteld had. Vermoedelijk zal dit wel de concierge der gevangenis geweest zijn. In de briefwisseling van De Marivault komt verder niets over den schuldige voor.

Zoodra De Marivault van dezen brief gehoord had, schreef hij aan de prefecten te Brussel en Gent ten einde hun hulp in te roepen om Van der Voodt en Deckers te doen arresteren. Gaillard werd op een vriend van Van der Voodt, Coeckelberghs, hoedenkoopman op het Steiger, afgezonden. Hij moest daar een gestreng onderzoek instellen en alles in beslag nemen, wat maar eenigszins verdacht was en zijn maatregelen zoo nemen „qu'aucun papier ne puisse être détourné”. Eynard werd op een zekeren Pieter in Den Haag af-

gezonden, waar de Engelschen, zooals zij in hun verhoor verklaard hadden, twee maanden verblijf gehouden hadden. Bij ditzelfde verhoor hadden zij medegedeeld, dat zij aan Van der Voodt en Deckers voor hun ontvluchting een som van 20000 francs toegezegd hadden.

Eynard slaagde er in, uit te vinden, dat „Pieter” de herbergier Pieter Rombouts was. Deze werd dadelijk gearresteerd en met al zijn papieren naar Rotterdam naar den commissaris-generaal opgezonden. Rombouts werd bij zijn aankomst met de Engelschen, die intusschen uit Dordrecht naar Rotterdam gebracht waren, geconfronteerd. Deze herkenden hem dadelijk, maar desniettegenstaande bleef Rombouts alles ontkennen. De Marivault noemde dit wel „des dénégations absurdes”, maar moest toch andere maatregelen nemen om Rombouts tot een bekentenis te brengen. Hij schreef dan ook aan Eynard: „C'est par le témoignage de sa propre famille confrontée avec les prisonniers que je veux le confondre”. Eynard kreeg last de vrouw van Rombouts met haar jongen en met de daaropvolgende schuit de dienstmeid naar Rotterdam te zenden, zoodat „elle (d. i. de vrouw) se verra confondue par les déclarations de la servante, comme les siennes ensuite confondront son mari”.

Dit fraaie plan van De Marivault mislukte geheel. De vrouw ontkende, dat zij ooit iets met de Engelschen te maken gehad had. De jongen had wel een oogenblik iets willen loslaten, maar bij zijn moeder gebracht had ook hij weer gezwegen, evenmin was de dienstmeid, Kaatje van Vliet, tot eenige verklaring te bewegen geweest. De meid werd met den jongen naar Den Haag teruggezonden en aan Eynard werd opnieuw gelast, haar en den jongen Rombouts te verhooren en tot verklaringen te brengen, echter zonder enig succes. De vrouw van Rombouts, Maria Bretsell, hield De Marivault van 21 September tot 19 December 1812 in het Dolhuis vast. Rombouts, die 13 September 1812 was aangehouden, kreeg zijn vrijheid eerst 23 November 1813, na de omwenteling, terug. De boekhandelaar Van der Reyden, reeds bij het bespreken der censuur genoemd¹⁾, beschreef in een merkwaardig boekje: „Het Ligt der Waarheid

1) Zie Rotterdamsch Jaarboekje 1923 blz. 24.

of Mijne Rampvolle Jaren van 1795-1796-1813 en Drie-
maal Gevangenis van den uitgever dezes te Rotterdam"
Schiedam 1814, tevens de lotgevallen van Pieter Rombouts.
Deze had bij zijn transport naar Rotterdam wel gevraagd
om in een „koes" overgebracht te worden, maar had dezen
weg geboeid tusschen „sandarmen" te paard moeten afleg-
gen. Het geld, dat hij bij zich had, werd door den commis-
saris van politie Amalry in beslag genomen en diende later
om een door de Engelsche gevangenen beleend horloge in te
lossen. Nadat zijn vrouw vrijgelaten was, werd Rombouts
„in een naren kerk(er) opgesloten, hij moest nu geen zon of
maan zien, geen bed hebben, niets voor geld bekomen, water
tot zijn drinken, commiesbrood, schralen fransche soep, dat
was het waarmede dien heer zich vergenoegen moest, hier
zat hij negen weken zonder hulp zonder troost". Toen de
schrijver door den „goeden zedenmeester Gaillard" weer
in de gevangenis gezet werd, zat Rombouts weer in zijn
oude gevangenis. De commissarissen Gaillard en Amalry
komen er in dit boekje slecht af. De laatste eigende zich zelfs
het schoone linnen en de versnaperingen toe, die de vrouw
van Rombouts in een mandje aan haar man gebracht had.

De prefect van de Schelde te Gent slaagde er onderwijl in,
den medeplichtige van Van der Voodt, Joseph Deckers, aan
te houden; 18 September 1812 werd deze door de gendarme-
rie aan het Dolhuis afgeleverd en direct voor De Marivault
gebracht, die hem dadelijk herkende als den persoon, welke
18 maanden geleden aan de bewaking van twee agenten in het
hotel St. Lucas van De Bièvre ontkomen was. Hij hield zich
ook toen reeds bezig met het doen ontvluchten en transpor-
teeren van krijgsgevangenen. Deckers wilde niets bekennen,
maar toen hij het bevel hoorde geven om hem in het cachot te
zetten en hem de handen al gebonden werden, verklaarde hij
zich bereid „une confession entière" te doen. Hij bekende
nu, dat hij aan de ontvluchting van tien tot twaalf Engelschen,
allen rijk en van goede familie, meegeholpen had. Ook bleek
nog, dat hij een firma te Namen, bij welke hij in dienst ge-
weest was, opgelicht had; volgens De Marivault was Deckers
dan ook „un maitre fripon".

Later kwam nog uit, dat de gendarmes, die Deckers uit

Gent naar Rotterdam brachten, toegelaten hadden, dat de maitresse van Deckers, Henriette Reinhard, hem vergezelde; bovendien hadden zij een omweg over Schiedam gemaakt, waardoor Deckers in staat gesteld was een zijner medeplichtigen te waarschuwen. Henriette Reinhard was in het Amsterdamsche weeshuis opgevoed en, ofschoon zij van vrij goede familie was, in een bordeel terecht gekomen; daar had Deckers haar leeren kennen en medegenomen. Zij was te Schiedam gebleven. De Marivault gaf order haar binnen tweemaal 24 uur naar Gent te laten terugbrengen, maar om onbekende reden is dit niet geschied en ging zij naar Den Haag, waar zij nog herhaaldelijk door Eynard op last van De Marivault verhoord werd. Deckers had vóór zijn aanhouding den inhoud van zijn muziekhandel in veiling gebracht; de opbrengst dezer verkooping was intusschen nog niet aan hem afgedragen en De Marivault liet door den prefect der Schelde het geld ten bate van het gouvernement in beslag nemen. Met een kist muziek was ook volgens de verklaringen van Deckers Rombouts voor zijn hulp betaald. Deze kist werd door Eynard ten huize van Rombouts in beslag genomen. Ondanks dit nieuwe bewijs van hun schuld waren Rombouts en zijn vrouw tot geen bekentenis te bewegen. Deckers verliet het Dolhuis eerst op 23 November 1813.

6 October 1812 werd ook Jan Baptista van der Voodt te Brussel gevangen genomen en naar Rotterdam onder eskorte der gendarmerie opgezonden. Hij werd in het Dolhuis opgesloten onder den naam Jan van der Voet. Ook Van der Voodt weigerde eerst iets te zeggen, zoodat De Marivault genoodzaakt was, hem eenige dagen met rust te laten tot hij van den prefect Van de Dyle te Brussel alle inlichtingen, die deze over Van der Voodt had verzameld, gekregen had. Bij de nu volgende verhooren kon Van der Voodt niet meer blijven ontkennen en deelde hij bijzonderheden mede over een poging tot ontvluchting van twee Engelschen uit het gevangendepôt te Verdun, die onder de namen Clermont en Clemenson aangeduid werden, verder over zijn betrekkingen tot een Duitscher Willisen of Willison, die als Engelsch spion op het vasteland rondreisde met een valsch paspoort.

Deze Willisen had Van der Voodt trachten over te halen, naar Londen te komen, waar hij hem steeds in het Café de la Jamaïque zou kunnen vinden. De Marivault had met Van der Voodt groote plannen. Hij wilde hem als politespion naar Engeland zenden.

Van de Engelsche gevangenen, die sinds 12 September 1812 weer in het Dolhuis zaten, maakte op 26 October 1812 Blagrove door wurging een einde aan zijn leven. Zijn medegevangenen hadden van zijn plannen tot zelfmoord niets kunnen bemerken, wel was hij altijd verbazend stil geweest en was hij door de weinige zorg, die hij aan zijn persoon besteedde, geheel vervuild. Daar hij nog over aanzienlijke geldsommen beschikte, kon geldgebrek niet de oorzaak van zijn zelfmoord geweest zijn. De Marivault zond bericht van zijn dood aan zijn familie in Engeland. De beide andere gevangenen werden 4 December 1812 en 11 Januari 1813 met de gendarmerie naar hun dépôt Longwy terug gezonden. Door de verklaringen van Deckers en Van der Voodt werd een zekere Abraham Wolfferts, orgelmaker in den Oppert, sterk gecompromitteerd en door de verklaringen van dezen kwam weer uit, dat Pieter Oudenaarden, gezagvoerder van de Jonge Arie Jan, van Den Briel, in Mei 1812 een ontsnapten krijgsgevangene, hem door Wolfferts aangebracht, naar Engeland vervoerd had. Dadelijk liet De Marivault Oudenaarden en zijn bemanning arresteeren en naar Rotterdam opzenden. Oudenaarden deed verklaringen, die ook den eigenaar van het vaartuig Maarten de Jongh in de zaak betrokken en maakten, dat dit verbeurd verklaard werd. Pieter Oudenaarden zat van 20 December 1812 tot 23 November 1813 in het Dolhuis.

Op 13 October 1812 ontving De Marivault bericht, dat er op het eiland Goeree bij Ouddorp acht reizigers uit Engeland komende aan land gezet waren. Zeven waren er voor den maire van Ouddorp gebracht en de achtste was door de soldaten aangehouden. Door de afwezigheid van den commissaire spécial, Marcandier, die op een tournée was, kreeg De Marivault niet dadelijk afdoend bericht. Hij hoorde wel, dat de leider van het gezelschap met een groote correspondentie ontkomen was en dat er in de boot, die de passagiers aan land

gebracht had, een papier gevonden was, hetwelk liet vermoeden dat er onder hen een „maitre d'hotel” van den sénateur Lucien Bonaparte zou kunnen zijn. Dadelijk vroeg hij aan Marcandier nauwkeurige inlichtingen en daaruit bleek hem al spoedig, dat er tien personen aan land gekomen waren en dat een der beide niet aangehouden en gekleed was in een zwarte jas, blauwe broek, wit vest en ronden hoed met „cheveux à la Titus”, vijf voet en twee duim lang en van een zwak voorkomen. De Marivault gaf dadelijk aan alle politieautoriteiten en gendarmerie-commandanten last deze personen aan te houden.

Het vaartuig, de Wilhelmina genaamd, dat hen aan land gezet had, had te vergeefs getracht weer zee te kiezen en was door het ruwe stormachtige weder de Maas ingedreven en zonder ergens aangehouden of onderzocht te zijn in Dordrecht binnen gekomen. Twee passagiers, die geweigerd hadden om zich met het kleine bootje bij het ongunstige weer aan land te begeven, namen te Dordrecht hun intrek in een hotel. De bemanning bestond uit den kapitein Jan Vlieland, gezegd Hollander, van Rotterdam, Johan Letzer of Litser, van Zeeland en de Griek Constantino Variotto. Hollander, een conscrit réfractaire, was, terwijl hij zich al in 1811 onder toezicht der haute police bevond, naar Engeland ontkomen. Het schip lag te Dordrecht in de nabijheid der herberg „de Gouden Leeuw”; met behulp van den waard in die herberg en van den „débitant de tabac” De Vos, van Rijswijk, slaagde Hollander er in zijn vaartuig voor f 200 aan de gebroeders Van Helmont te verkoopen; hij had zich reeds een nieuw vaartuig aangeschaft, waarvoor hij onder den naam van kapitein Wullaart met hulp van den facteur bij de douane Daniël de Bloot van deze een permis had weten te bekomen om naar Zierikzee en Amsterdam te gaan, toen juist bijtijds de politie ingreep en hij met zijn bemanning gearresteerd en naar Rotterdam opgezonden werd. De beide passagiers waren namelijk naar Rotterdam doorgereisd, waar zij bij Crab in de Maréchal de Turenne op de Zuidblaak logeerden. Het waren de heeren Bressort van Parijs en Dessarme van Duinkerken, die door de agenten van het „alien office” gedwongen waren zich op de Wilhelmina

in te schepen. Zij kwamen bij De Marivault hun verklaringen afleggen. Daardoor kon deze dadelijk een geheim agent naar Dordrecht zenden, die van den herbergier in de Gouden Leeuw onder voorgeven, dat hij nog iets voor de Fransche reizigers kwam betalen, het verblijf van Hollander en de zijnen te weten kwam en zoo hun aanhouding wist te doen geschieden. Den 15en October kwam de bemanning in het Dolhuis aan. Zij werden den 17en en 19en October door den herbergier in de Gouden Leeuw, Van Karsdorp, en den facteur Daniël de Bloot gevolgd. De herbergier werd reeds 26 October weer vrijgelaten, maar Daniël de Bloot werd tot 30 Januari 1813 vastgehouden. De „débitant de tabac" De Vos van Rijswijk werd na een strenge huiszoeking en nauwkeurig nasnuffelen van al zijn papieren door Buysthooft onder bewaking der haute police gesteld. Het schip de Wilhelmina werd met de uit steenkolen en aardappelen bestaande lading evenals de voor het schip betaalde koopsom in beslag genomen. De heeren Van Helmont kwamen er met een gestrenge vermaning af; zij waren volgens De Marivault al genoeg gestraft door het verlies van geld en vaartuig.

Uit de verhooren van bemanning en passagiers kreeg De Marivault de zekerheid, dat Hollander niet de leider van het transport geweest was, maar wel een der beide ontkomen reizigers. Dit bleek te zijn Coenraad Oyers, tabakskoopman van Amsterdam. Deze had zich al meer dan eens met het vervoer van brieven en reizigers naar Engeland belast. De Marivault hoorde thans van de passagiers, dat hij, zoodra hij de correspondentie te Amsterdam had afgegeven, weer met passagiers naar Engeland wilde gaan; ook deelde een der passagiers hem mede dat Oyers zich er op beroemd had, dat hij eens ontkomen was, door de gendarmes, die hem aangehouden hadden, om te koopen.

De metgezel van Oyers stond bekend onder den naam „Neus" en bleek te zijn Joris Kortenbout van Maassluis. Deze was met het visschersvaartuig de Jonge Marie uit het Gat van Brielle op 16 Juli 1812 in zee gegaan voor de zoutevischvangst. De Marivault kende hem als een der „plus déterminés fraudeurs de toute la Hollande". Met behulp van een gendarme van Goeree hadden Oyers en Kortenbout te

Middelharnis paspoorten gekregen en onder bescherming van dezen gendarme, die in de rapporten „De Troye” genoemd wordt, gelukte het hun Voorne te bereiken en zoo over Den Briel naar Amsterdam te gaan.

Kortenbout werd 12 November 1812 door de douane op het strand te Scheveningen aangehouden en voor den commissaire spécial Eynard in Den Haag gebracht. Deze zond hem naar Rotterdam. Op 27 November 1812 werd Kortenbout in het Dolhuis opgesloten. Door wat hij losliet kwam De Marivault ook achter hetgeen de gendarme Van Troye gedaan had. Deze werd thans ook gearresteerd en in Den Haag gevangen gezet. Het blijkt niet, hoe het met dezen Van Troye verder gegaan is. Kortenbout kreeg, terwijl hij in het Dolhuis zat, aanvallen van krankzinnigheid. Misschien is dit wel van invloed geweest op de hem opgelegde straf. Hij werd slechts van de kust verwijderd en zijn vrouw werd zelfs nog geraadpleegd over de keuze der plaats van verblijf. 25 Maart 1813 verliet hij het Dolhuis. Letser en Variotto verlieten op 23 en 27 Maart de gevangenis. Variotto werd met het licentieschip de Jonge Antonie naar Engeland teruggezonden.

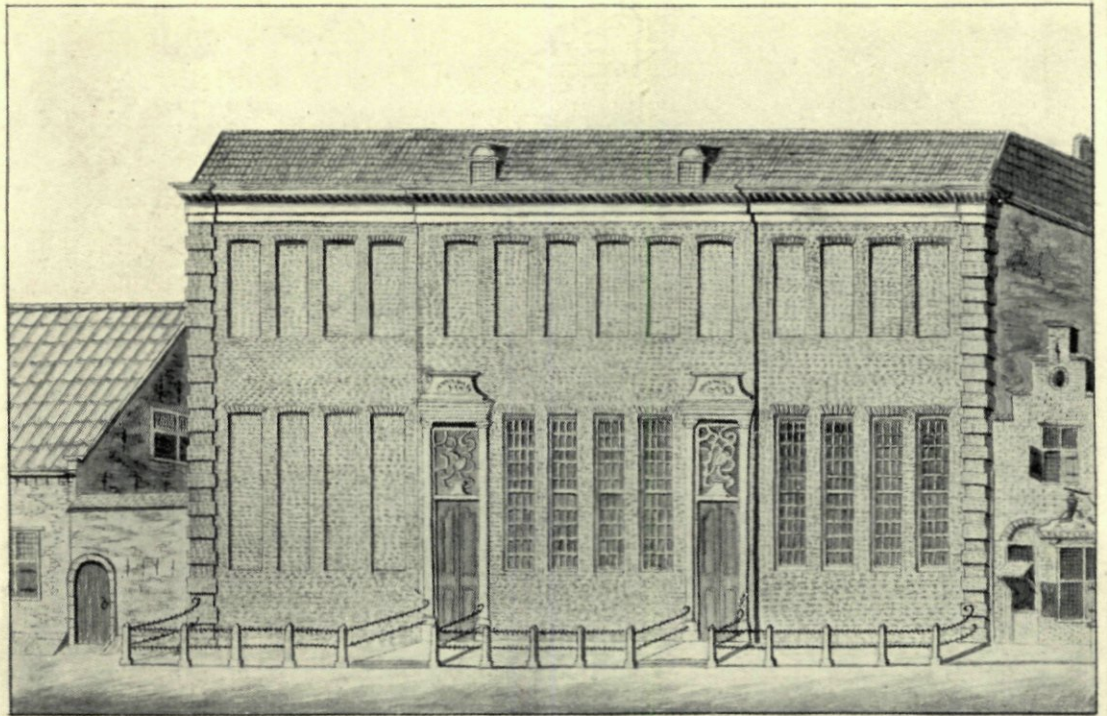
Oyers bleef ondanks alle pogingen onvindbaar. Voor De Marivault was het binnenkomen van de Wilhelmina, zonder dat dit schip ergens aangehouden was, een harde slag. Hij had zich gevleid met de gedachte, dat de bewaking der riviermonden zoo prachtig geregeld was en moest nu het tegendeel ondervinden. Hij sprak dan ook in zijn brieven van „des négligences impardonnables” en beklagde zich bij marine en douane over de weinige activiteit der ambtenaren. Het liefst had hij gezien, dat de nalatigen voorbeeldig waren gestraft.

Onder de passagiers der Wilhelmina bevond zich ook een zekere baronne de Minckwitz; van deze dame vermoedde De Marivault, dat zij interessante verklaringen zou kunnen doen, daar zij door de Engelsche regeering uit het land gezet was. Zij begon met eerst niets te willen zeggen, maar toen De Marivault haar in het Dolhuis gezet had, verklaarde zij reeds na een verblijf van één dag, zich bereid alle door De Marivault gewenschte inlichtingen te verschaffen. Zij had te Londen een salon gehouden, waar gespeeld werd, en

kwam daardoor in aanraking met allerlei kringen, zelfs stond zij in betrekking tot de maitresses van verscheidene Engelsche prinsen; ook met smokkelaars en geheime agenten bleek zij zeer goed bekend te zijn, zooals met den associé van Boutmy te Londen, Haeton; zij vertelde hoe Boutmy aan Haeton zijn koffers uit Katwijk naar Londen had laten zenden met een schuit, die zoogenaamd op de haringvangst uitging. Op deze verklaring liet De Marivault dadelijk bij Boutmy huiszoeking doen en hem 27 October in het Dolhuis opsluiten. Onder de bij Boutmy in beslag genomen papieren vond men brieven van Rudolph, die in Engeland met Haeton geassocieerd was en ook een briefje van Berkenkamp, „syndic de la marine” te Katwijk. De Marivault droeg thans Eynard een onderzoek bij Berkenkamp op. Hij moest daarbij steeds den eerbied in het oog houden, dien men aan een ambtenaar verschuldigd was. Berkenkamp wist zich langen tijd door steeds afwezig te zijn aan dit onderzoek te onttrekken. Ten slotte moest hij toch aan een verhoor gelooven en thans bleek, dat niet alleen hij maar ook Kruyt, zijn collega in Noordwijk, met Boutmy in betrekking gestaan had. De bewijzen tegen de beide syndics schijnen geen vervolging of andere strafmaatregelen gewettigd te hebben. De Marivault maakte den commissaire de marine Pasquet er op opmerkzaam, dat Berkenkamp adjunct van den maire van Katwijk was, welke betrekking niet met die van syndic in één persoon vereenigd kon zijn en vroeg hem ook, scherp op Berkenkamp te willen letten. Berkenkamp kwam er met een berisping door Eynard af. Hij legde de belofte af, dat hij „zèle et dévouement” zou toonen. De bewijzen daarvan moesten overtuigend zijn; in afwachting daarvan nam de politie hem onder hare bewaking. Over Boutmy schreef De Marivault aan den minister van politie: „J'ai ordonné de nouvelles recherches chez le sieur Boutmy, associé de Haeton, comme la leçon que cet associé a déjà reçue parait n'avoir produit aucun effet et qu'il a préparé l'expédition frauduleuse du navire, je vais le faire conduire provisoirement dans la maison de détention de la police. Cet exemple intimidera pour quelque tems ses imitateurs et préviendra quelques délits. Malheureusement les pêcheurs, contre les-

HET PEST EN DULHUIS.

H. W. van der ... 1809

14. HET PEST- EN DOLHUIS IN 1809. HET GEDEELTE MET DE BLINDE RAMEN IS DE GEVANGENIS.

quels je ne conserve pour ainsi dire aucune action, abusant de la latitude laissée à leurs opérations par le décret du 25e avril neutralisent souvent l'effet de mes meilleures dispositions".

Boutmy wist De Marivault zachter te stemmen door het vrijwillig overgeven van eenige niet in beslag genomen brieven. 8 November 1812 werd hij weer uit het Dolhuis gelaten. Wel liet De Marivault alle goederen van Haeton, die hij bereiken kon, verbeurd verklaren; daaronder behoorde ook het visschersvaartuig Emanuel, kapitein Hermanus Luyk, reeder F. J. Boutmy.

De barones Minckwitz nam na haar loslating uit het Dolhuis haren intrek bij een dame Forsyth, die met hare dochter bij de weduwe Kinnard op de Boompjes woonde. De dames Forsyth vertrokken in October 1813 plotseling in het geheim naar Den Haag, ofschoon zij onder bewaking der politie stonden. De Marivault hoorde niets meer van haar, daar het Eynard niet gelukte ze in Den Haag te vinden. Ook deze dames waren betrokken bij het vervoer van ontsnapte gevangenen en brieven naar Engeland. Van de baronne de Minckwitz beleefden deze dames niet veel genoeg. Bij haar vertrek vergat zij haar, evenals haar pruikenmaker Tostain op de Noordblaak, te betalen. Wanneer en waarheen de barones verdwenen is, is niet bekend. Haar echtgenoot hield zich volgens een schrijven van De Marivault in Hamburg op.

In den nacht van 29 op 30 November slaagden Pieter Messu, Jan Baptista van der Voodt en Jan Vlieland, gezegd Hollander, er in, uit het Dolhuis te ontsnappen. Zij hadden ijzeren scharnieren van hun bedden in het turfvuur, dat in hun cachotten brandde, warm gemaakt en daarmee een plank van hun cachot doorgebrand. Na de opening vergroot te hebben, kwamen zij op den zolder en lieten zich met behulp van hun aaneengebonden dekens in een steegje afzakken, dat naast het Dolhuis op de Hoogstraat uitkwam. De Marivault was woedend over deze ontsnapping. Nu was al zijn moeite om die personen aan te houden geheel vergeefs geweest. Wel nam hij dadelijk alle maatregelen, om dit drietal weer machtig te worden, maar, zooals hij schreef: „ces

trois hommes connaissent si bien les localités et ils sont si adroits, que je crains qu'ils ne parviennent à se soustraire à tous les recherches". Hij kwam er later nog wel achter, dat zij over het veer van Godschalksoord naar Beyerland gegaan waren, maar verder kon hij geen spoor meer ontdekken en dus vermoedde hij, dat zij naar Engeland ontkomen waren. Bij deze ontsnapping kwam ook uit, welke toestanden er in de gevangenis van het Dolhuis heerschten. De conciërge met zijn familie en de „guichetier" Gerrit waren iederen avond dronken, zoodat het eigenlijk een wonder was, dat er nog gevangenen overbleven.

Te Oostende was intusschen een schip binnengekomen, waarvan De Marivault door Hollander gehoord had. Het behoorde toe aan een zekeren Elstein, gezegd Wafelbakker, agent van het „alien office" te Londen. Deze was intusschen zelf niet medegekomen en had als kapitein Leendert Vrolijk van Rotterdam aangenomen. Vrolijk scheen evenals Oyers met een zending belast te zijn. Zulke personen werden door het Engelsche gouvernement meer uitgezonden gedurende den tijd, dat de Engelsche oorlogsschepen genoodzaakt waren zich wegens het slechte weer van de kust te verwijderen; zij moesten dan bericht geven over hetgeen er op het vasteland gebeurde. Vrolijk werd aangehouden en naar Rotterdam gezonden, waar De Marivault dadelijk uitvond, dat hij conscrit was van het jaar 1808 en zich nooit aangemeld had. Hij bleef slechts twee dagen in het Dolhuis en werd toen door de gendarmerie naar den prefect geleid, die hem, daar de Conseil de recrutement juist zitting hield, wel dadelijk zal hebben laten indeelen. Het schip werd in beslag genomen. Van kapitein Vrolijk kreeg De Marivault inlichtingen over een Hollander, Thomas Turner genaamd, die bij het „alien office" te Gravesend dienst deed en alle reizigers moest onderzoeken, welke de Theems binnenkwamen; hij scheen ook telkens uitstapjes naar het vasteland te maken. Hij werd dan door een der vaartuigen, die in Engeland Dutch smugglers genoemd werden, in den nacht op de kust aan land gezet en ging op dezelfde wijze na zijn opdracht uitgevoerd te hebben weer terug. De Marivault gaf zijn van kapitein Vrolijk ontvangen signalement aan al zijn commissarissen verder

en droeg hun op, scherp op dezen persoon te letten en niets te verzuimen, wat tot zijn arrestatie zou kunnen leiden. In den loop der maand November 1812 kreeg De Marivault van generaal Rostolland, commandant van Goeree, bericht, dat Thomas Turner aangehouden was. De Marivault verheugde zich daarover zeer totdat bleek, dat het niet de gezochte maar een deserteur van het 3e régiment étranger was.

Bij de samenzwering van generaal Mallet te Parijs waar schuwde De Marivault zijn commissarissen, dat zij moesten zorgen, dat geen der samenzweerdere over Holland zou kunnen ontsnappen; bij het ontsnappen uit het gevangendepôt Bouillon van den Spaanschen generaal Contreras en den royalist en gewezen chouan Bouvet de l'Hozier gaf hij dezelfde order. Deze heeren waren met behulp van den in het departement van de Sambre geïnterneerden De Bièvre, gewezen waard in de herberg St. Lucas, gevlucht. De Marivault liet nu ook bij den neef van De Bièvre, die hem als waard in het logement St. Lucas was opgevolgd, huiszoeking doen.

Het vaartuig de Twee Gezusters, kapitein J. van Oyen, was van Dordrecht met een lading vlas naar het eiland Tien Gemeten vertrokken. Later bleek, dat het vaartuig daar nooit gelost had, ofschoon het acquit à caution, geviseerd door den préposé der douane aldaar, teruggezonden was. Uit het op last van De Marivault ingestelde onderzoek bleek, dat de douane-ambtenaren of bedrogen waren geworden of met de smokkelaars in betrekking stonden. Het vaartuig was namelijk naar Engeland gegaan en had William Murk, Pieter van den Hoff en den schipper A. Schraauwen uit Dordrecht mede naar Engeland genomen. De beide eersten keerden in April 1813 uit Engeland terug; zij maakten de reis met het schip Marie over Dieppe. De eigenaars van schip en lading moesten zware boeten betalen; de verdere behandeling der zaak liet De Marivault echter aan de douane over, daar deze dienst er belang bij had, om de zaak in het reine te brengen en te toonen, dat de douane-ambtenaren geen schuld hadden. Het gerucht, dat Van Oyen van plan was met een lading koloniale waren terug te keeren en dat er in Engeland kleine vaartuigen met dezelfde lading uitgerust werden ten einde

die goederen op verschillende plaatsen aan wal te brengen, bracht De Marivault er toe zich met den directeur der douane te verstaan over het uitrusten van een uitlegger te Dordrecht. Politieagenten zouden de bemanning uitmaken en twee douaniers zouden meevaren. Dit vaartuigje, door De Marivault een „patache” genoemd, zou moeten dienen tot het bewaken van den Biesbosch en vooral 's nachts dienst moeten doen; van die streek uit werd er geweldig gesmokkeld met passagiers, brieven en goederen en tot nog toe was er eigenlijk nooit eenig toezicht geweest. Toen alles gereed was, viel de vorst in en toen deze ophield was er geen geld meer beschikbaar voor de kosten van den uitlegger, zoodat er niets geschiedde en alles bleef als te voren.

Lançon, commissaris van politie te Rotterdam, belast met den havendienst, kreeg dikwijls van De Marivault opdracht om vaartuigen te onderzoeken, die naar men zei, voor het smokkelen ingericht waren; daaronder bevonden zich onder anderen ook twee jachten, waarmede een gewezen smokkelaar, Molenaar genaamd, een dienst van Rotterdam op Veere wilde inrichten. Molenaar had van den maire een autorisatie voor zulk een dienst op naam van zijn associé, Adrianus van den Berg, ontvangen. Bij het onderzoek van Lançon bleek, dat de vaartuigen met geheime bergplaatsen geheel tot smokkelen ingericht waren. Molenaar moest zijn jachten volkomen veranderen en zich een behoorlijke autorisatie verschaffen, eer Lançon hem mocht toestaan zijn dienst te beginnen. Het vervoeren van reizigers en goederen naar Engeland ging steeds door, welke pogingen De Marivault ook deed om dit geheel te onderdrukken. Voor dit vervoer geldt voor het jaar 1813 hetzelfde wat reeds bij het vervoer der brieven gezegd is: De Marivault had namelijk gedurende dat jaar zooveel andere bezigheden, dat het toezicht op het smokkelen er van zelf onder moest lijden.

De Engelschen hadden steeds de bemanningen der door hen genomen schepen, voor zooverre zij die niet zelf konden gebruiken, op de kust afgezet, maar sinds den herfst van het jaar 1812 begonnen zij behalve deze bemanningen ook soldaten en matrozen van anderen landaard, die bij hen gediend hadden, als deze niet meer bruikbaar waren, naar het vaste-

land terug te zenden. Daardoor werd De Marivault zoo met aangehouden aan land gezette personen overstelpt, dat hij niet wist waar ze te bergen en hoe ze te verhooren. Hij kwam er ten slotte toe den admiraal Kikkert te verzoeken, hem een vaartuig te willen afstaan ten einde deze zeelieden daarop onder te brengen. Intusschen wist de admiraal voor hen nog plaats te maken in de gevangenis der marine, maar tevens stelde hij aan De Marivault den eisch, dat de commissaris der marine Pasquet bij het verhoor aanwezig moest zijn. Aan den directeur der douane verzocht De Marivault, geen geheele bemanningen meer te willen opzenden maar alleen de passagiers en diegenen der zeelieden, die hij zou aanwijzen.

In de correspondentie van De Marivault gedurende het jaar 1813 komt weinig voor over het ontsnappen van Engelsche krijgsgevangenen. Alleen werd te Dordrecht Thomas Redford aangehouden, die als vrouw verkleed met Anna Marie Etienne, vrouw van Laminette, uit Verdun gevlucht was. In hun gezelschap was nog een derde persoon George Marphy geweest, maar deze had zich naar Amsterdam begeven.

De bekende dominee, reeder en smokkelaar Faassen de Heer, van Scheveningen, werd van Gorcum, waarheen hij eerst gezonden was, op last van den minister van politie naar „l'intérieur de l'Empire" getransporteerd.

Verder verzocht deze aan zijn commissarissen, alles te doen om den Engelschen agent John Ray Mure aan te houden en te letten op Melanie Borel, die door den boekhandelaar en royalistischen agent Fauche-Borel naar Neuchâtel gezonden zou worden. Aan den commissaire spécial Hermans werden de herbergen het Wilde Zwijn en de Haan in Den Briel gesignaleerd. Bij den waard der eerste herberg logeerde zijn dochter, die gehuwd was met den Engelschen agent Mathourné. De Marivault had gehoord, dat zij een drukke correspondentie met haren echtgenoot onderhield en wilde, dat Hermans die brieven zou onderscheppen.

Dat ook op de kust ondanks de scherpe bewaking nog veel niet in den haak was, bleek telkens weer. Zoo zag op 7 Juli 1813 een luitenant der douane, dat er tusschen 9 en 10 uur

des avonds een sterk licht in het huis van Gerrit de Wilde, den kustwachter, gelegen tusschen 's Gravenzande en Monster, brandde. De luitenant hield dit licht voor een signaal, daar zich op hetzelfde oogenblik voor de kust een vaartuig vertoond had. Volgens De Marivault stond Gerrit de Wilde in betrekking met Jan van Duyn, schuitvoerder van Scheveningen en hielden de beide mannen zich bezig met het vervoeren van passagiers naar Engeland en het verspreiden der door de Engelschen op de kust geworpen papieren met berichten over den stand van zaken in Spanje; juist in dien tijd waren er weer dergelijke stukken tusschen Katwijk en Noordwijk gevonden. De Marivault hield Wassenaar voor het centrum der smokkelarij en hoorde ook van zijn spionnen, dat van die plaats uit telkens personen en brieven naar Engeland gebracht werden. Aan de Maas was, altijd volgens De Marivault, Maassluis de plaats, vanwaar het meest gesmokkeld werd. Zoo wist hij nog aan Couilliboef, commissaris van politie te Vlaardingén, te berichten dat Marcus Goedhart, varende op een hoeker van de bekende firma Mannekers, Beyers en Steur van Maassluis, zich belastte met het vervoeren van brieven naar Engeland. Hij vroeg twaalf stuivers per brief en wist ze tusschen zijn schoenzolen te verbergen.

De Marivault werd zeer teleurgesteld door de ontsnapping van een persoon, die zich wel Hollander noemde, doch slechts van Hollandsche afkomst was. Hij heette Henig van Berghem en had zich in Den Haag uit handen der met zijn bewaking belaste agenten weten te bevrijden. Hij stond in verstandhouding met den vijand en De Marivault had gehoopt, door hem te verhooren, heel wat meer nieuws van de intrigues der Engelschen te vernemen.

De politie werd nog al eens door haar eigen spionnen beetgenomen. De Marivault en de commissaire spécial Hermans kregen tegelijk bericht, dat er zich in Den Briel weer individuen ophielden, die voor gevluchte krijgsgevangenen werden aangezien. De eerste droeg aan Amalry op, de mannen te gaan vangen. Het einde was, dat Hermans en Amalry ieder met een troep gewapenden bij zich in den nacht tegenover elkaar stonden. Van vluchtelingen was niets te bespeuren.

De politie trachtte soms ondanks de fraaie woorden „La police doit prévenir les délits et non les faire naitre”, die herhaaldelijk in de correspondentie van De Marivault voorkomen, personen door agents provocateurs er in te laten loopen; zoo liet De Marivault aan den jood Snoek, die behalve zijn beroep van juweelenkoopman, in verdenking stond ook dat van smokkelaar uit te oefenen, door een geheim agent een passagier aanbieden om dien naar Engeland te vervoeren. Snoek had intusschen geweigerd en gezegd, dat hij zulke zaakjes niet meer behandelde. Met een visscher Van Daalen uit Zwartewaal handelde de politie op dezelfde wijze. Deze vloog er evenmin als Snoek in en gaf den geheimen agent tot antwoord, dat als deze hem twee passagiers kon bezorgen, hij er zelf nog veel meer in Den Haag kon krijgen en dat hij, als hij niets meer te doen had, zich tot hem zou wenden. Natuurlijk hoorde de politie van Van Daalen nooit meer iets. Deze scheen ook met de douane en de marine op zoo goeden voet te staan, dat hij nooit van hun onderzoek last had. Naar aanleiding van dit geval schreef De Marivault aan Hermans:

„Je dois vous répéter qu'il est essentiel de vérifier ce qui se passe à Brielle, tant du coté de la douane, que de celui de la marine. Vous ne pouvez trop porter d'attention sur ce point et ne pas laisser mettre votre surveillance en défaut. Mandez moi tout ce que vous apprendiez et même jusqu'à vos soupçons”.

Van de maires en hun adjuncten had De Marivault bij zijn pogingen tot onderdrukking der smokkelarij geenerlei hulp ondervonden, daar de meeste overheidspersonen van de kustplaatsen zelf met de smokkelaars in betrekking stonden. 17 Juni 1812 schreef hij aan den prefect over den heer Betz, die eenigen tijd waarnemend maire van Vlaardingen geweest was en thans in aanmerking kwam om den maire Van den Ham te vervangen: „Il est impossible que le sieur Betz soit appelé aux fonctions de maire de Vlaardingen, il est par ordre du gouvernement placé sous la surveillance la plus étroite et tout commerce maritime lui est même interdite. Le sieur Betz est prévenu de la manière la plus forte d'avoir fait usage d'une licence anglaise, qualifiée par Sa Majesté

elle-même de licence d'espionnage". Bovendien was hij ook in een smokkelproces gewikkeld. Betz werd niet benoemd. Dat zelfs in een plaats als Vlaardingen over een bekend smokkelaar als maire gedacht kon worden, laat wel begrijpen hoe het met de maires op de kleinere plaatsen gesteld was.

Het is De Marivault niet mogen gelukken aan de smokkelarij in de omstreken van Rotterdam een einde te maken, al zegt ook markies de Caumont La Force in zijn boek over den architrésorier Lebrun, dat „en 1811, grâce à l'admirable concert de la police et de la douane, la Hollande fut purgée presque'entièrement de ses contrebandiers". Dat het „admirable concert" van politie en douane heel wat te wenschen overliet zal wel ieder lezer van het voorafgaande bemerkt hebben.

In nauw verband met het onderdrukken der smokkelarij stond ook het strenge toezicht, dat De Marivault op de herbergen en de reizigers liet houden. Dadelijk na zijn aankomst had de commissaris-generaal een aanschrijving tot alle houders van logementen, koffiehuisen, herbergen, biljarten, tapperijen, enz. gericht, waarbij zij opgeroepen werden, ten einde zich aan zijn bureau te laten inschrijven. De politie zou dan uitmaken, wie van hen dit beroep mochten blijven uitoefenen. Ook verhuurders van kamers waren aan deze bepaling onderworpen. Het duurde tot de maand Juni 1811, eer dat De Marivault een regeling van het reizigersverkeer door de Rotterdamsche Courant bekend liet maken. De logementhouders moesten een register houden van alle reizigers, die in hun huis verblijf hielden, zij moesten zorgen, dat dit register zonder openingen ingevuld werd; aan den commissaris van politie van hun wijk moesten zij dagelijks bericht geven, wie er bij hen verblijf hielden en de commissarissen brachten deze mededeelingen weer aan De Marivault over. Binnen de 24 uur na aankomst moesten de reizigers aan het commissariaat-generaal hun paspoorten laten viseeren of een permis de séjour tegen afgifte van hun paspoort ontvangen. Zij, die kamers verhuurden of logés bij zich ontvingen, moesten geheel als de logementhouders handelen.

De Marivault liet 4 Mei 1811 den herbergier W. van der

Vloet, in het Nijmeegsche veerhuis op de Hoogstraat, in het Dolhuis zetten, waar hij den 11en Juni door wurging een einde aan zijn leven maakte. Wel blijkt het niet, waarvoor hij gevangen genomen was maar het is wel waarschijnlijk, dat het wegens het overtreden van een der vele voorschriften geweest zal zijn. Herbergiers en logementhouders werden dan ook in alle publicaties met de strengste straffen bedreigd, als zij zich niet hielden aan hetgeen er van hen verlangd werd. Eerst zouden zij langs den weg der administratieve politie gestraft en dan nog voor het gerecht gebracht worden. De herbergiers en logementhouders, aan wie het uitoefenen van hun beroep toegestaan was, moesten boven hun deur een bord plaatsen, dat in groot letterschrift in het Hollandsch en Fransch hun naam en beroep vermeldde, terwijl zij er voor moesten zorgen, dat op een voor elk bezoeker zichtbare plaats het reglement op de paspoorten opgehangen werd. Zagen de herbergiers, dat hun gasten hun paspoorten niet naar het bureau van De Marivault brachten, dan moesten zij de paspoorten in beslag nemen en dit zelf doen. Voor het inleveren der paspoorten aan het commissariaat-generaal was gelegenheid des morgens van 10-12 en des namiddags van 4-5 uur. Later werden deze maatregelen ook tot de opvarenden van alle vaartuigen uitgebreid.

Om de herbergen en logementen steeds onder goede contrôle te houden, liet De Marivault van tijd tot tijd zijn commissarissen vergezeld door hun agenten des morgens te zes uur een inval in al die inrichtingen doen. Paspoorten en permis de séjour moesten nauwkeurig nagezien en alle reizigers, die niet in het bezit van papieren waren, naar het commissariaat-generaal gebracht worden. Den 17en September 1811 zond hij aan zijn commissarissen een tableau voor het opmaken van een staat van alle bedienden in hotels, herbergen, cafés, enz. Hadden de eigenaars dier inrichtingen onjuiste opgaven verstrekt, dan zouden zij daarvoor verantwoordelijk gesteld worden. Het toezicht op de herbergen enz. leidde ook weer tot oneenigheid tusschen De Stassart en De Marivault. De Marivault liet voor het viseeren hunner patenten de eigenaars van herbergen en logementen 28 stuivers en de reizigers voor een permis de séjour 11 stuivers betalen. Het

schijnt De Stassart gelukt te zijn, deze betalingen te doen ophouden. Wel moest er steeds betaald worden voor paspoorten en visa, maar deze betaling was geregeld bij het Keizerlijk decreet van 8 Mei 1811.

Welk een gewicht De Marivault aan de nauwgezette bewaking der cafés, herbergen enz. hechtte, blijkt wel uit een instructie voor zijn commissarissen, die als volgt luidde: „On me dit que depuis quelque tems on apperçoit dans les lieux publics des étrangers qui paraissent mettre du soin à recueillir ce qui s'y dit, qu' aucun d'eux n'échappe à votre surveillance, je désire que vous entriez dans les plus grands détails sur l'esprit public qui se manifeste dans les différentes classes et que vous me signalez nominativement ceux qui développeront des sentimens de haine contre le gouvernement de Sa Majesté”.

Uit verschillende berichten is op te maken, dat de commissarissen van politie lang niet afkeerig waren van onwettige heffingen; behalve van herbergiers en logementhouders wisten zij ook van de houders van bordeelen en van de publieke vrouwen geld los te krijgen. Bij onderzoek gelukte het hun echter meestal de schuld op een hunner ondergeschikten te schuiven.

De minister van politie liet in het jaar 1812 door speciale agenten nagaan, of het toezicht der politie op het reizigersverkeer en de logementen voldoende was en kwam door het rapport dezer agenten tot de overtuiging, dat het toezicht zeer veel te wenschen overliet. Dat gaf De Marivault aanleiding, zijn commissarissen tot nog grooter waakzaamheid dan vroeger aan te sporen. Bij het binnenkomen van het schip de Wilhelmina te Dordrecht waren er ook verschillende onregelmatigheden betreffende de paspoorten aan het licht gekomen. Zoo had van de beide Fransche heeren Bressort en Dessarme bij hun verblijf in het logement de Maréchal de Turenne slecht één een paspoort gehad en hadden kapitein Hollander en zijn bemanning zonder een paspoort te hebben te Dordrecht in de herberg de Gouden Leeuw kunnen slapen. De herbergiers hadden soms grooten last van doorreizende officieren en militairen, die meestal volstrekt weigerden aan de voorschriften der politie te voldoen;

slechts door dadelijk de politie te waarschuwen konden zij dan straf voorkomen.

Tot slot nog iets over de gevangenen. Toen De Marivault hier te lande aangekomen was, had hij zich dadelijk bezig gehouden met het zoeken van een lokaal om zijn arrestanten te bergen en daar het Dolhuis niet geheel bezet was, had hij de beschikking gekregen over het niet gebruikte gedeelte. Deze ruimte bleek weldra geheel onvoldoende te zijn en dus wendde De Marivault zich tot den prefect om hulp. Deze antwoordde hem, dat hij zelf maar een lokaal moest aanwijzen. Dit was hem echter geheel onmogelijk. Hij had intusschen ook de beschikking over het Tucht- en Werkhuis en over de oude Admiraliteits-gevangenis in het Zee-kantoor gekregen en maakte ook nu en dan gebruik van de gevangenhokken onder het Raadhuis. Over de kosten der gevangenen, die gedurende het jaar 1811 in de gevangenen van Rotterdam op last van De Marivault waren opgesloten, ontstond verschil met De Stassart. Deze had er wel in toegestemd de kosten voor de „détenus par mesure de haute police” vanaf 1 Januari 1812 voor rekening van het departement te nemen, maar weigerde volstandig de kosten voor de 281 gevangenen van het jaar 1811 te voldoen. Het einde zal wel geweest zijn, dat het departement van binnenslandsche zaken, dat bij decreet van 18 Juni 1811 met alle uitgaven voor de gevangenen belast was, deze betaling voor zijn rekening genomen heeft. In het Departement der Zuiderzee had de prefect dadelijk alle kosten van de gevangenen betaald.

Wel had De Marivault veel gedaan om de toestanden in de gevangenen te verbeteren, maar toch waren die nog allertreurigst. Door de overgroote massa gevangenen was er in ieder gevangelokaal ruimte te kort. De Marivault klaagde zich over het gebrek aan gevangenskleding. Dit ging, zooals hij berichtte, in het Werkhuis al zoover, dat de gevangenen geheel van kleederen ontbloot waren; zij verklaarden liever naar de galeien te willen gaan, dan langer in deze gevangenis te blijven. De Marivault stelde den prefect voor, dat de gevangenen weer, evenals vroeger het geval geweest was, een deel van de opbrengst van hunnen arbeid

zouden mogen behouden, ten einde zich te kunnen beschermen tegen koude en gebrek, doch eerst tegen het einde van 1812 gaf hij last aan Gaillard, de kosten der verwarming te betalen en aan de gevangenen gedurende den kouden tijd dekens te verstrekken.

De Marivault had zich vooral te beklagen over het groote gemak, waarmede de gevangenen uit bijna alle gevangenissen van zijn arrondissement konden ontsnappen; zoo ont kwam op 11 September 1812 een deserteur uit de hokken onder het Raadhuis, alleen door den slechten staat, waarin deze verkeerden; ook de cipiers waren niet te vertrouwen, die van het Dolhuis stond in verdenking, dat hij gevangenen liet ontsnappen en dat hij voor geld aan de gevangenen allerlei ongeoorloofde gunsten toestond, terwijl die van het Werkhuis aan een vrouw, die dagelijks den gevangene IJzermans eten kwam brengen, geld afzette; ook een zijner wachters misdroeg zich en liet zonder verlof van De Marivault een gevangene door zijn vrouw bezoeken, voor welke daad hij voor acht dagen werd opgesloten. Ook uit het rapport van den stadsbouwmeester Munro aan den maire, van 8 Februari 1812, blijkt duidelijk, in welk een onvoldoenden staat de gevangenissen verkeerden.

15. ERNST GRAAF VAN BENTHEIM-STEINFURT, 1661-1713.